

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

32 (461), 7–13 серпня 2008

Фото Олеся Дмитренка

Борис ОЛІЙНИК

МОВА ПРО МОВУ

Якщо не вдаватись у розлогі теорії, то головне покликання мови — творити із біологічної людини розумну, себто громадянина, який не плаває у вакуумі, а ходить по землі певної держави.

Отже, всіх, хто живе і діє в Україні суверенній, має об'єднувати в суспільство українська мова, яку всього-на-всього треба знати.

Саме з таких простих і природних, як повітря, засад і виходили депутати, які майже два десятиліття тому на сесії Верховної Ради ще УРСР утверджували державність української мови.

Як тодішній доповідач з цього питання, я закликав обранців: "Запевняю: ви чините акт, який навкі залишиться в пам'яті українського народу. Ви здобудете ще глибшу шанобу своїх дітей і онуків за те, що прилучите їх до української мови — однієї з найспівучіших не лише в слов'янстві, а й у всьому світі".

Закон прийняли одногосно. Настрій тоді був урочо піднесений. Цього не відчуваю сьогодні, на сімнадцятому році незалежності, оскільки простір функціонування, себто життєдіяльності рідного слова, хоч як парадоксально, помітно звужується.

Зазвичай у нас передусім грішать на тиск північного сусіда. Пробачте, а де ж наша держава, яка і пальцем не поворухнула, коли згасають чи ледве живіють українські часописи? Перш ніж звинувачувати когось, варто подивитися на своїх малоросів, що "записалися" у великороси і впродовж десятиліть не спроможні вивчити рідної мови. Саме вони найголосніше волають про тиск "українізації".

Звертаюся до питомих росіян: та зупиніть цих самозванців, які, виступаючи від вашого імені, своєю бездарністю компрометують і принижують російську націю!

Найпоказовіша ознака провінціалізму — неперемінливе перевдягнення в чуже, яке часто пасує так, як корові сідло. Прислухайтесь: "лізінг", "факторинг", "франчайзінг", "факс", "ксерокс", "принтер", "картридж", "вінчестер" (виявляється, це не зброя, а всього лиш "програма забезпечення"), "стемплер", "пенітенціарна"

(прости, Господи) система. А один чоловік почув по телевізії: "...як інформував нас нью-мейкер Президента".

Жоден завойовник так триумфально не полонив наш духовний простір! До того ж, без найменшого нашого спротиву. Та й хто чинитиме опір? Преса? Але це вже не преса, а "медіа", і переймається вона "брифінгами", "рейтингами" та "промоушингами". Може, телевізія? Але ж там тільки й чути про нові "спрей", "памперси" та "дуфлекси". То, може, пробачте, мистці та мисткині? Та вони вже й мистецтво проміняли на "арт", і тепер у них — "арт-ринок", "арт-фестивалі" чи "арт-менеджери", самі ж тільки те й роблять, що утверджують власний "бренд".

А всім же оцим "міні-супер-маркетам", "бастерам", "блокбастерам" і вище названим покручам в українській мові є свої, нормальні відповідники.

На жаль, навіть після утвердження Закону про державність української мови, який мав би поставити остаточну крапку в цій болочій темі, мовні проблеми, схоже, лише починаються.

Зазвичай деякі велеречиві ревнителі рідної словесності далі ридань над тим, як забороняли "мову калинову", не йдуть. Це базарне лірництво, схоже, покликане одвернути нас від законного запитання: а що ми зробили уже в суверенній, де всі ці заборони знято і впроваджено державність української мови? Відповідь, на жаль, невтішна: крім окремих самодіяльних акцій, крім спорадичних добродійних замог на рівні державному реально і по суті сподіяно не вельми багато.

Вклонімося подвижництву світової пам'яті Анатолія Погрібного, який мужньо протистояв нівеляційній практиці щодо мови. Згадаймо добрим словом "Просвіту", яка не дає заснути нам в ключі байдужості стараннями її чоловіго Павла Мовчана. Подякуймо й журналові "Дніпро" з головним його редактором Миколою Луківим, що не обминають мовної проблеми. І

професорові Василю Васильовичу Яременку та ще багатьом поборникам рідного слова. Вони є в кожному селі й місті, їх — сотні тисяч, якщо не мільйони.

Але, на жаль, ці ентузіасти — безсрібники, як і їхні зусилля, не скоординовані цілеспрямованою державною підтримкою і передусім місцевою владою.

Із чого варто почати? Як на мене, зі створення комітету захисту української мови, об чім я впродовж років виступаю з парламентської та інших трибун, апелюючи до громадськості та до найвищих владних структур. Цей комітет має не лише захищати мову від засмічення безграмотною іноземщиною, а й координувати зусилля всіх добровольців, реагувати на їхні сигнали стосовно нехлюйського, а то й ворожого ставлення до рідної словесності; планувати узгоджені дії в цій сфері тощо. Одне слово, вести послідовну державну політику, що має віддзеркалитися у самій назві: Державний комітет захисту української мови. До його складу мали б увійти, окрім відомих учених-філологів, видатні педагоги, психологи, філософи, учителі-практики, історики, письменники, митці, театральні діячі, політологи, спортсмени, військові спеціалісти, служителі культури, авторитетні особистості, які репрезентують увесь спектр духовної й суспільно-політичної сфери.

Статків на цю вкрай потрібну справу пішло б не так і багато. Певен, що патріотично налаштовані діячі взяли б за діло і на громадських засадах. Але апарат комітету має утримувати держава. Зрозуміло, будь-яке починання можна реалізувати лише за умови, що воно стане надбуктом гласності. Оскільки ж в Україні ЗМІ — переважно в руках кількох олігархів, інтереси яких вельми далекі не лише від мовних проблем, а й від України загалом, — слід мати і суто українські часописи, і канали на радіо й телебаченні, для журналістів яких ідея розвою і захисту мови стала б їхнім громадянським покликанням.

ПРОБЛЕМИ ПОЛІСЬКОГО СЕЛА

4

ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ "ПРОСВІТИ"

7

ІВАН МАЗЕПА ТА ЙОГО ДОБА

10

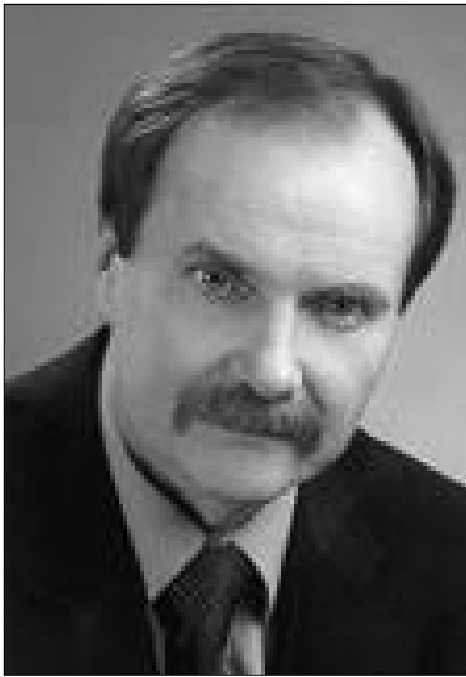
ЖНИВА В ЛЕГКИЙ ДЕНЬ

12

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ "Київ",
МФО 320401 ЗКПО 21709106

“Ми повертаємося у звичне для нас європейське середовище з християнськими і демократичними цінностями”.

— Ще 1990 року Ви заявили, що Ваше завдання як політика — це Україна в НАТО. Ви і досі бачите перспективу для нашої держави в НАТО?

— Новітня українська національно-демократична революція 1989—1991 років відбулася не лише під прапором створення Української держави, а й під прапором європеїзації України, що знайшло відображення у гаслі “Повернемо Україну назад, додому в Європу”. Ми це повернення в Європу розглядали і подавали як бажання українців жити за європейською шкалою цінностей, за демократичними принципами, за високими соціальними стандартами й за високим рівнем безпеки. Наприкінці 80-х — початку 90-х років саме така проєвропейська позиція націонал-демократів знайшла підтримку у наших громадян, стала одним із вирішальних факторів консолідації українців у здобутті незалежності України.

Українська державність постала і як результат цивілізаційного вибору українського народу: ми повертаємося у звичне для нас європейське середовище з християнськими і демократичними цінностями, а не шукаємо якусь іншу перспективу. З огляду на це членство України в НАТО та ЄС — це практична реалізація європейського цивілізаційного вибору українців, зробленого ще під час української революції 1989—1991 років.

Членство в НАТО — це й міжнародні гарантії нашої державності.

— Хіба у ХХ сторіччі Україна не отримувала таких гарантій?

— У першій половині ХХ сторіччя українці неодноразово проголошували свою незалежність. Згадаймо хоч би УНРівський період, Карпатську Україну тощо. Однак втрачали її, й значною мірою саме через відсутність міжнародних гарантій. Тому саме через членство в НАТО Україна одержить міжнародні гарантії власної безпеки і державності.

— Нам хтось загрожує?

— Дуже часто ми чуємо, що для України немає прямої військової загрози, а отже, чому нам пертися у те НАТО. Так, справді, нині прямої військової загрози немає. Однак це не гарантує, що вона не з’явиться в недалекому майбутньому, про що свідчить уся попередня історія людства, й України зокрема. На жаль, і досі актуальна стародавня мудрість: “Хочеш миру — готуйся до війни”. Доки у світі є зброя, доти є небезпека виникнення прямої військової загрози. Питання безпеки — це ключове питання для будь-якої влади, для будь-якого суспільства, для будь-якої нації. Не варто так швидко забувати Тузлу, недавні вислови Путіна, який лякав нас націленням на Україну ядерних ракет. Пам’ятаймо і те, що в нашому Севастополі є чужий російський Чорноморський флот.

Крім того, в сучасному світі держави зазнають загроз через інтенсивні зовнішні впливи в гуманітарній, економічній, енергетичній, інформаційній та інших сферах. Вони виявляються в економічних і торговельних війнах, культурній експансії, нелегальній міграції, транскордонній злочинності й міжнародному тероризмі. Тобто можна знищити або підірвати державність тієї чи іншої нації не лише класичними видами зброї, а й з допомогою зазначених впливів. Нейтралізувати їх самотужки надзвичайно важко, їх легше відвертати солідарно з іншими демократичними державами у системі колективної безпеки. Важливо зрозуміти, що НАТО — саме така система колективної безпеки демократичного світу, через членство в якій ми хочемо відвернути від України всі негативні впли-

ІВАН ЗАЄЦЬ: УКРАЇНИ ПОБУДУВАТИ НОВУ ЄВРОПУ ПРОСТО НЕМОЖЛИВО»

ви і вберегти себе від можливої в майбутньому прямої військової загрози.

— Отже, з якого боку не глянемо, членство України в НАТО вигідне?

— Як член НАТО Україна повноцінно долучиться до системи колективних зусиль із ліквідації загроз, які становить неконтрольована міграція. Сьогодні це дуже серйозний новий виклик і загроза багатьом державам, зокрема і для України. Основний потік нелегальних мігрантів — з азіатських країн. А це люди іншої культури, інших традицій, іншого менталітету. Неконтрольована міграція становить також небезпеку поширення зброї, тероризму, різних незвичних захворювань. Україна розташована в такому географічному місці, що ці шляхи значною мірою пролягають через нашу територію і самостійно з цієї проблемою нам не впоратися. Пам’ятаймо, що наші східні кордони відкриті. Росія ж зацікавлена у нерегульованості кордонів із Україною, щоб не зупиняти неконтрольованого потоку міграції на своїй території, а спрямовувати мігрантів на нашу. Після вступу в дію угоди з ЄС про реадмісію неконтрольована міграція стала реальною загрозою для нашої країни.

Не варто забувати і про сучасні інформаційні війни, зокрема так звані “кібератаки”. Дедалі більше грошей і товарів у світі рухаються каналами, які обслуговують на базі глобальних інформаційних мереж. Достатньо заблокувати інформаційні системи держави, щоб паралізувати звичний ритм життя країни й навіть спричинити банкрутство цілих галузей. Ми бачили вже такі спроби щодо Естонії, коли Росія організувала атаки хакерів на інформаційні системи цієї країни. “Кібератаки”, як і міжнародний тероризм та неконтрольована міграція — це новітній глобальний виклик, відповідь на який можна знайти лише в системі тісної міжнародної співпраці. До слова, НАТО створив в Естонії центр, покликаний розробляти системи захисту від таких атак.

— Напевно, у співпраці з НАТО та ЄС Україна змуснена буде грати за їхніми правилами?

— Якщо Україна стане членом НАТО, а згодом і Європейського Союзу, то вона змуснена буде прийняти європейські правила гри і в політиці, і в економіці, і в соціальній, екологічній, культурній, інформаційній та безпековій сферах. І це в інтересах українців.

Влада змуснена буде рахуватися з цим зовнішнім фактором, із європейськими правилами гри. Нарешті, закон буде один для всіх. Валовий внутрішній продукт вироблятимуть і розподілятимуть в інтересах найширшого кола наших громадян, а не лише в інтересах невеликої купки олігархів. Хто ж не погодиться, що нам потрібна така модель економіки, в якій основну частину економічного продукту становила б заробітна плата працюючих, і сам продукт розподілявся між більшістю громадян, і таким чином формувалася “середній клас”? А це люди економічно не залежні від влади, люди, які є носіями демократії, національної традиції й національного закону.

Отже, коли Україна стане членом НАТО і ЄС, то прийме систему правил, які спрямовані не на забезпечення розкішного життя невеликої купки олігархів та високопосадовців, а на забезпечення гідного людського життя переважної частини суспільства.

Україна також одержить можливість захистити свою національну ідентичність, перетвориться з об’єкта на суб’єкт європейської політики.

— Ви вважаєте, що Україна не може без членства в цих організаціях підвищити свій рівень життя?

— Нині в світі конкурують і борються за ринки, ресурси, технології, зрештою за свій спосіб життя та свою традицію не окремі країни, а цілі групи держав, що діють солідарно як регіональні цивілізації. Одну з таких груп становлять країни — члени ЄС, Канада і США. Можна виділити також групу мусульманських держав, групу південно-східно-азійських держав. Окремо перебувають такі гіганти як Китай та Індія. І якщо ми хочемо вистояти у цій боротьбі й посісти гідне місце у глобальній конкуренції за “місце під сонцем”, то мусимо приєднатися до якогось блоку. Тут принцип “моя хата скраю” не діє,

бо кожен знає, що в історичних бурях та негараздах першою горить саме та хата, що “скраю”. Цілком очевидно, що місце України — в європейській сім’ї народів та в євроатлантичних інтеграційних структурах.

— То чому ж Росія проти того, щоб Україна вступила в НАТО?

— Україна порівняно з Росією обрала інший вектор розвитку. Хоч і поволі, Україна послідовно виходить на шлях євроатлантичної інтеграції, на шлях демократії. В Росії ж нині утверджується курс на авторитаризм. Тож наші вектори розвитку різні. Російські провідники шукають для Росії якогось особливого цивілізаційного шляху, й з цієї метою свідомо протиставляють себе Європі. А заразом спокушають та підбурюють й Україну на це протистояння. Росія боїться європеїзації України, боїться її демократизації.

Водночас членство України в НАТО позбавить Росію фантомного імперського болю за втрачену колонію. Тільки приєднавшись до НАТО, Україна увійде в етап стабільного демократичного розвитку та стабільних і рівноправних відносин із Росією.

— Але з Росії нас запевняють, що вступ України в НАТО загрожує їй.

— Те, що Росія так заперече членство України в НАТО, має дуже мало причин, насправді пов’язаних з її безпекою. Наприклад, російська влада заявляє, що вступ України в НАТО — це прихід НАТО до кордонів Росії. Але Росія уже давно має спільні кордони з країнами НАТО — з Норвегією, Польщею, Литвою, Латвією та Естонією.

Окрім імперських мотивів, у позиції Росії проглядається ревність до України як до конкурента. Наприклад, Україна і Росія надають НАТО для перевезення військових вантажів свою авіацію. Отже, Росія зацікавлена у тому, аби усунути українську військово-транспортну авіацію як конкурента, а для цього треба віддалити Україну від НАТО. Членство в НАТО також створить можливість проникнення українських розробок у військовій сфері на західні ринки, а отже, суттєво посилить конкурентоспроможність українських підприємств ВПК щодо російських. Тому зрозуміло, що Росії такий конкурент, як Україна, не потрібен.

Я хочу, щоб ми врешті-решт розвінчали міфи, створені навколо вступу України в НАТО.

— І перший із них, напевно, той, що НАТО посарить нас і Росію?

— Не посарить. Як не посарилася Росія з жодною із країн — членів НАТО. Тому що Росія сама опинилася перед дуже серйозними викликами і загрозами. Як і Заході, Росії загрожує неконтрольована міграція, міжнародний тероризм і мусульманський фундаменталізм. Ці загрози їй не відвернути без широкого співробітництва з НАТО та європейськими структурами. Так само вона не впорається самотійно і з “кібератаками”.

Існує багато факторів, які не залишають для Росії альтернативи крім тісної співпраці з НАТО. Це, зокрема, і технологічна відсталість Росії, і виклик для неї, породжений бурхливим розвитком Китаю. Росія приречена на дуже тісне співробітництво з країнами, які об’єднані в НАТО. Я переконаний, що без глибокої співпраці з Альянсом Росія не зможе гарантувати собі безпеку і територіальну цілісність.

Членство України в НАТО лише сприятиме нормалізації відносин з Росією, яка врешті-решт припинить зазіхати на Україну і сконцентрується на розв’язанні власних проблем.

— Дуже часто чуємо, що Україна своїм вступом у НАТО відривається від слов’янських коренів. Це так?

— Це ще один міф. Ідучи до НАТО, українці не відриваються від слов’янського світу, як і від православства. Членами НАТО є такі православні держави як Болгарія, Греція і Румунія. А що ж до слов’янських народів, то в НАТО їх не один і не два — це поляки, чехи, словаки, словенці, болгари й хорвати. Тому ми не відриваємося від слов’янського материка, а розширюємо його в межах НАТО. І це треба усвідомлювати.

— Поясніть ситуацію, чому суспільство недостатньо інформують щодо питань безпеки, зокрема НАТО. Навіть при президентстві Кучми було більше інформації про НАТО.

— На це є кілька причин. По-перше, такі провідні політичні сили, як Партія регіонів, БЮТ і, до певної міри, “Наша Україна” не ідеологічні партії, а швидше бізнес-холдинги. Вони, як правило, репрезентують інтереси великого капіталу, який зазвичай не має прозорих джерел походження. Значною частиною цей капітал зароджувався у кримінальному середовищі й нині зорієнтований на отримання надприбутків. Власники такого капіталу не бажують вступати до НАТО, бо усвідомлюють, що потраплять під дію європейських законів і їм доведеться рахуватися з тими цінностями, які сповідує Європа. Інтеграція України до євроатлантичних структур покладе край “дикому капіталізму” та панауванню “закону джунглів”, які зумовлюють масове пограбування громадян України.

Тому представники великого бізнесу наймають різних вітренків, морозів, симоненків, платять ЗМІ, щоб вони формували ці стереотипи і відводили український народ від європейського вибору. Вони не думають про перспективу нації й держави.

Хоча зрештою зі великою бізнесу доведеться погодитися зі вступом України в НАТО. Бо для їхнього експортно орієнтованого бізнесу потрібні потужні зовнішні ринки. Ємкість ринків ЄС — це трильйони доларів, а не сотні мільярдів, як ринок Росії. Поки що у власників капіталу переважає сила звички і, до певної міри, ненажерливість і жадоба. Але з часом вони відчують потребу інтегруватися саме у західні ринки країн ЄС і НАТО. Передумова ж допуску на ці ринки — готовність країни поділяти спільні цінності та жити за принципом колективної солідарності з тими державами, які їх сформували.

— Які ж інші причини інформаційної блокади щодо НАТО?

— Наша влада і політика ще дуже податливі до іноземних впливів. Непоодинокі випадки, коли людина ще вчора була громадянином іншої держави або навіть співробітником іноземної спецслужби, а тепер вже сидить в українському парламенті чи на високій посаді у виконавчій владі. Вплив такої агентури дуже великий.

Щодо Партії регіонів, то її, безсумнівно, нині контролює радикальне крило “яструбів” на чолі з Януковичем, які проросійськи орієнтовані. Вони більше дбають про російські інтереси, ніж про інтереси України. Коли політична сила виходить у своїй діяльності на радикальні позиції, то для поміркованості й розуму місця не залишається. То чи знімуть вони інформаційну блокаду з НАТО в контрольованих ними ЗМІ?

Не зацікавлені у правді про НАТО й ліві сили, зокрема, комуністи — ці вічні “професійні борці” за інтереси знедолених. В умовах перебування України в НАТО і ЄС комуністам місця просто не залишиться. А вже тоді в Україні сформується масовий “середній клас”, суттєво скоротиться бідність і зростуть соціальні стандарти. В таких умовах не буде місця для соціальної демагогії, на чому паразитують комуністи.

Зрештою, й не всі представники демократичної коаліції, на жаль, усвідомлюють нагальну потребу вступу України в НАТО як засобу гарантування національної безпеки та глибокої модернізації країни.

— Яким Вам бачиться місце НАТО в сучасному світі?

— Якщо в минулому НАТО було військовим блоком, що протистояв силам Варшавського договору, то сам Альянс і його роль у світі інтенсивно змінюються. Весь світ нині перебуває в умовах глибинних трансформацій, які зачіпають більшість міжнародних інститутів. Загальновизнана потреба реформування ООН, реформувань її міжнародні безпекові структури. Зокрема, НАТО трансформувється із військового блоку в систему міжнародної колективної безпеки, яка відповідає на різноманітні сучасні загрози не лише на території країн — членів НАТО, а й в інших регіонах світу.

Бачимо це на прикладі санкціонованої ООН місії НАТО в Афганістані. Разом із НАТО активну діяльність там проводять такі нейтральні європейські країни як Фінляндія й Швеція. Більш того, НАТО допомагають далека Австралія й Росія, яка надає розвідувальні дані, повітряний простір для перевезення військово-транспортних вантажів то-

що. Приклад Афганістану доводить, що сучасні загрози, зокрема наркотрафік, набирають глобального масштабу і вимагають об'єднання зусиль багатьох держав. Тому Росія й співпрацює з НАТО в Афганістані. Адеже через її територію, за офіційними заявами, проникає на Захід більше третини наркотиків. Частина цього наркотрафіку проходить і через територію України.

Адекватна відповідь на сучасні глобальні виклики і загрози вимагає стратегічного бачення всього комплексу світових трансформацій на 20, 30 чи навіть 50 років, а також активної міжнародної позиції та діяльності багатьох країн.

— **Які країни, на Ваш погляд, мають таке бачення?**

— На євроатлантичному просторі, вважаю, є два суб'єкти, які мають стратегічне мислення та бачать довгострокову перспективу. Передусім це США, а також держави Центрально-Східної Європи, які раніше належали до так званого “соціалістичного табору”, а нині є членами НАТО і ЄС. Останні, хоч і не мають такого глобального бачення, як США, але інтуїтивно відчувають, куди має рухатися Європа. Тому вони виступають за членство України в НАТО, бо розуміють, що без України збудувати стабільну Європу без розподільчих ліній просто неможливо.

На цьому тлі розчаровують такі країни Старої Європи як Німеччина і Франція. Нинішні провідники цих країн демонструють абсолютну застарілу мислення, що інколи навіть нагадує політику початку ХХ сторіччя. Так, прем'єр-міністр Франції напередодні Бухарестського саміту договорився до того, що надання Україні й Грузії ПДЧ змінить “баланс сил в Європі”. Про який “баланс сил” у сучасних умовах говорить один із провідників Французької держави? Концепція “балансу сил” була властива Європі в епоху, що передувала Першій та Другій світовим війнам, і домінувала в часи “холодної війни”. Очевидно, що вона не лише давно застаріла, а й непродуктивна, якщо не шкідлива, і нині її сповідує лише Кремль. Європейська безпека ХХІ сторіччя вимагає вироблення єдиної системи безпеки, яка пронизуватиме весь євроатлантичний регіон. Зрозуміло, що іншого кандидата на цю роль, окрім НАТО, немає.

Якщо НАТО 1949 року творилося на ціннісних засадах захисту європейської цивілізації та демократичної спільноти, то теперішній канцлер Німеччини Меркель запропонувала політику меркантилізму, замішану на газі та сепаратній двосторонній співпраці Німеччини й Росії. Тож питання ПДЧ для України виявило серйозну проблему з новим поколінням західноєвропейських політиків. Якщо лідери післявоєнної Європи демонстрували далекоглядність і мужність в ухваленні рішень, то нинішні лідери Старої Європи замінюють геополітичне мислення тактичним розрахунком, орієнтованим на короткотермінову власну вигоду. Німеччина й Франція у боротьбі за лідерство на Європейському континенті випускають стратегічне бачення майбутнього Європи. Не думаю, що такий підхід має перспективу, і вважаю, що естафета стратегічного бачення розбудови нової Європи нині об'єктивно переходить до нових держав НАТО і ЄС.

Стабільне майбутнє Європи неможливе і без пам'яті про уроки історії. Фактично ж Франція й Німеччина зайняли позицію “умиротворення агресора”, надаючи надмірної ваги фактору Росії. Німеччина з власної історії повинна розуміти, яка небезпека криється в такій політиці. Це дуже добре розуміють, наприклад, чехи, що стали жертвами політики “умиротворення агресора” через відому “Мюнхенську змову” великих держав 1938 року.

Нарешті, спроба Німеччини та Франції запровадити якісь особливі критерії для допуску України та Грузії до ПДЧ є політикою подвійних стандартів і торпедує один із базових принципів існування НАТО — принцип “відкритих дверей”. Приєднання до ПДЧ — програма реформ — вимагає лише волі національної влади. Україна цю волю задекларувала ще 2003 року в Законі “Про основи національної безпеки України”, який передбачає досягнення членства в НАТО, а демократична влада її реалізує, зокрема через подання заявки щодо приєднання України до ПДЧ.

— **На що можна розраховувати Україні в такій складній міжнародній ситуації?**

— Я переконаний у тому, що поступ України до Європи не зупинять ніякі зовнішні чи внутрішні перепони та інтриги. Українцям треба жити власним розумом, вірити у свої сили та боротися за європейську долю.

Спілкувалася
Наталія МАКСИМЕНКО

Фото із сайту Президента України

Петро АНТОНЕНКО

Його так і називають — стихійне лихо, навіть не уточнюючи, яке. Це повинь. Про нього говорять як про таке, якого не було в останні чи то 70, 100 або 200 років, а може, від часів шумерів чи скіфів. Збитки склали приблизно 4—5 мільярдів гривень, тобто мільярд доларів. Тож на все лихо — децили статків котрогось із наших мільярдерів, якщо вірити рейтингам американського журналу “Форбс” чи польського “Впрост”. Але задля нього скликають спеціальну сесію Верховної Ради України. Деякі регіони оголошують зоною надзвичайного екологічного стану. Що від

Галина ЛЕВИЦЬКА,
член Національної
спілки журналістів,
м. Київ

Ще кілька днів тому лунали заяви, який сприятливий в Україні нинішній рік, яким нечуваним буде урожай. Проте народна мудрість навчає нас: не хвали дня перед заходом сонця. І буквально трьох днів не бачених за сто років злив у Прикарпатті, Карпатах, Закарпатті, на Буковині виявилися досить, щоб наді десятиків тисяч людей попливли каламутними потоками розлитого Дністра у небуття. Ця примха стихії лягла на плечі всієї нації. Так запевняє прем'єр-міністр, Президент, які 27 липня побували у зоні лиха. Урядовці шукають сотні мільйонів додаткових коштів, щоб компенсувати збитки, завдані природою. Вони сподіваються, що горем десятиків тисяч людей переймуться парламентарі та ласкаво перервуть своє дозвілля, щоб прийняти зміни до Державного бюджету. Завдяки цьому можна буде компенсувати збитки.

Серед аналітиків є спроба “ворожіння”, чи можна було зробити висновки з усіх попередніх повеней, висипати над берегами примхливого Дністра високі вали, щоб не допустити розливу води. Хоч глянути на цю проблему по-іншому. А може, це попередження, щоб і владні мужи, які все більше сваряться між собою, і прості українці, які часто сенс життя вбачають у пляшці, нарешті схамулилися.

Тяжко назвати випадковістю те, що 12 липня у дворі відомого Лаврівського монастиря, що розташований за 13 кілометрів від Старого Самбора, якраз у зоні, де за два тижні розгулялася стихія, на зламі старої черешні з'явився образ Божої Матері. Це доволі виразний контур Богоматері завбільшки майже з людину. Не стану коментувати цей випадок, лише нагадаю, що усі такі появи (не тільки на українській землі, а у світі загалом) або ві-

СТИХІЙНЕ ЛИХО БАЙДУЖОСТІ

того “надзвичайного стану”? Обмеження певних прав, наприклад, на зібрання й мітинги? Щоб менше балакали? А говорити є про що.

Менше всього зараз хотілося б затівати політичні дебати на горі тисяч людей чи акцентувати на фактах мародерства або спекуляції в зонах лиха. Це коли кілограм гречки спритні маркітанти пропонують нещасним людям по 20 гривень, а літр олії — по 100. Які часи, такі звичаї. Чи які ми. Але лихо висвітлює іншу стихію — невмирущої, на жаль, комуно-радянської філософії “Після нас — хоч потоп”, тут уже в прямому сенсі. Стихію байдужості до того, що коїться в твоїй державі, своєму спільному дому.

Виявляється, у нас навіть на всеукраїнському рівні, навіть у столичних відомствах, таких, як МНС чи Гідрометцентр, досі нема комп'ютерних програм для більш-менш правильного прогнозування повеней. Земляна

шували великі суспільно-політичні зміни, або були попередженням.

Адже дуже багато з того, що нині відбувається в Україні, дає ґрунт для політичної, економічної й духовної атаки. І хоч в Україні є чимало діячів на кшталт академіка Толочка, які всі розмови про російську атаку називають українським комплексом, проте світ бачить, що це не комплекс, а спроба РФ підкорити колишні колонії.

На прикладі недавнього візиту в Україну канцлера Німеччини Ангели Меркель бачимо, що Європа доволі завуальовано звертає увагу на ці процеси. А ось кандидат у президенти США від республіканців сенатор Джон Маккейн називає речі своїми іменами і каже про тиск РФ на Україну. За його словами, нинішня поведінка російської вла-

дама, яка врятувала від затоплення чарівне подільське місто Ямпіль, перебуває в такому самому стані, як спорудили її майже 40 років тому, після чого все не доходило руки до її ремонтів і реконструкцій. І лише лічені сантиметри врятували місто. У нас на річках, навіть неподалік залізничних мостів і колій можна безконтрольно гребти гравій, ставлячи під загрозу комунікації. Навіть не за 17 років незалежності, а за попередні десятиліття, майже за століття, ми так і не навчилися будувати мости й дороги в складних екологічних зонах. А тому першими падали порівняно нові споруди, а натомість найстійкішими виявилися збудовані ще за часів Австро-Угорщини. І коли кажуть, що такої стихії не було 100 чи 200 років, то чи й тоді, століття—два тому, коли не було комп'ютерів, а були лопата й кирка, гинули від повеней десятки людей?

Що вже говорити про хижацьке вирубування лісів понад річками на Закарпатті, Буковині! До речі, ці регіони за останні роки вже кілька разів оголошували зонами екологічного лиха, приєднали відповідні урядові програми, які, як заявив днями голова Чернівецької обласної держав-

ної адміністрації, виконували ледве на 20 відсотків. А в МНС у свою чергу нарікають на постійну плінність кадрів, що не дає змоги нормально працювати. А що тут для нас надзвичайного? Для держави, де за неповні 17 років у кожному міністерстві змінилося по 10—12 міністрів, бо у нас перебуло, здається, 12 урядів.

Стихийне лихо спонукає раз за разом говорити і про інші потенційні лиха, породжені філософією байдужості. Таких точок в Україні — десятки. Навіть якщо вести мову про водну стихію, то не секрет, яку небезпеку становлять так звані рукотворні моря на Дніпрі. Інша потенційна небезпека — відпрацьовані хімічні виробництва. Такі, з накопиченими тисячами тонн хімічних відходів, є зокрема в Донбасі. Є незліченна кількість непотрібних уже, але вкрай небезпечних отрутохімікатів в аграрному секторі. Та навіть добите за десятиріччя комунальне господарство приховує потенційні нещастя.

...Президенти, прем'єри, міністри, політики й політикани приходять і відходять. Залишається країна... І прикро, що у суспільстві й надалі зберігатиметься філософія потопів, стихійне лихо байдужості.

не повинен залишати Україну після 1707 року, і РФ ні за яких умов не має права віддавати Севастополь. Це було б великим програвшем Росії на південному напрямку, стверджують прихильники російської стрілянини. А за словами голови Севастопольської міськдержадміністрації Сергія Куніцина, командувача флоту РФ напередодні святкування попередили про те, що стрілянина під час параду заборонена.

Оскільки такі ситуації непоодинокі, то росіяни вважають, що найкращий захист — атака. За твердженням експертів з Центру ім. Разумков, в РФ державна пропаганда активно культивує ворожисть до України. Як наслідок цієї пропаганди, вважають експерти, різко погіршилося ставлення російських громадян до України.

Юрій Єхануров висловив подяку представникам опозиційних сил, які брали участь в акціях протесту під час проведення українсько-американських маневрів. Він зазначив, що закордонні партнери могли переконатися, що українська офіційна влада не забороняє громадянам висловлювати свою точку зору. На тлі процесів, які відбуваються у Росії, це великий плюс для України.

Атаки на Україну за її спільні з США військові навчання — вершина цинізму, бо РФ поблизу своїх північних кордонів проводить навчання спільно з США та НАТО “Північний орел 2008”, які розпочалися у Баренцевому морі за участю суден НАТО і РФ.

Усі ці російські провокації не були б такими страшними, коли б, як сказав колишній голова Секретаріату Президента Олег Рибачук, Україна так багато не втрачала внаслідок внутрішніх чвар. Фактично триває українсько-українська владна війна. Із сумного історичного досвіду знаємо, що у таких війнах не буває переможців.

ВЛАДНА ВІЙНА, В ЯКІЙ НЕ БУДЕ ПЕРЕМОЖЦІВ

ди не служить зміцненню миру на землі. Навпаки треба говорити про зростання напруження, яскравий приклад якого — поведінка Росії щодо Грузії.

Інакше як провокацією годі назвати те, що під час відзначення 27 липня в Севастополі Дня військово-морського флоту РФ, попри заборону українського уряду, під час параду кораблів російські моряки зробили кілька гарматних пострілів. За російською версією, лише холостими зарядами. Однак це не змінює ситуації, бо факт рішень українського уряду залишається незаперечним.

Причина заборони росіянам стріляти у Севастополі в першу чергу зумовлена безпекою людей. Кілька років тому, після старту ракети з катера її фрагменти впали на глядачів та поранили двоє осіб. Однак російським чорноморцям хочеться,

Розпалюванню холодної війни з Україною служать такі російські пропагандистські гасла: керівництво України втягує народ у вороже РФ НАТО; використання російської мови й культури; витіснення Чорноморського флоту; обплывування і перекручування спільної історії. Всеросійський центр провів соціологічне опитування громадської думки. Одержані результати свідчать, що 21 відсоток респондентів сприймає Україну як ворожу державу, тоді як ще торік цей показник становив лише 7 відсотків.

І хоч колишній президент України Л. Кучма провину за цей стан перекладає на нинішнє керівництво України, проте треба бути сліпим, щоб не бачити провокаційних дій Лужкова, Затуліна. Днями московський мер заявив, що російський Чорноморський флот за жодних обставин

ІЗ ГЛИБИНИ ВІКІВ

Володимир Сериченко за фахом фізик, але залюблений в історію рідного краю і цілком обґрунтовано вважає себе, як і багатьох односельців, козаком. Захоплено розповідає про тисячолітню історію села, що було одним із форпостів чернігівських князів. Про те, що люди мешкали тут тисячі років тому, свідчать 20 давніх стоянок, поки що законсервованих і недосліджених. У школі є музей: там можна дізнатися про цікаві назви вулиць Петрушина — Тельньовщина, Почепньовщина, Гонча (остання назва пов'язана зі здавна поширеним тут полюванням). Село споконвіку ділиться на Гору й Низ, навіть на вигляд верхня його частина вища метрів на 12, і завжди існувала навіть різниця в характерах горян і низовиків. А сторічна сільська церква — на найвищій, як і заведено, позначці села, пам'ятка дерев'яної архітектури Полісся.

Селяни пишуться своїм знаменитим земляком, відомим українським письменником Володимиром Дроздом, чия творчість у світосприйнятті, у мовній стихії міцно пов'язана з рідним краєм. Володимир Григорович кілька років тому

ДОВГИЙ «ШЛЯХ ДО КОМУНІЗМУ»

Кажуть, кожне сільце має своє слівце. Петрушин, старовинне поліське село, що за 20 кілометрів на північ від Чернігова, має власну мову, цікаву поліську “гавуарку”. Як стверджує директор місцевої школи Володимир Дмитрович Сериченко, саме тут, в межиріччі Десни і Сноу, збереглися залишки давньослов'янської мови часів Київської Русі. Цікавих українсько-російсько-білоруських діалектизмів у мові петрушинців дуже багато. “Паєдзем у Чарнігав?” — кажуть. А ми “паєдзем у Петрушин”.

пішов із життя. Залишилися його чудові книжки, вдячна пам'ять земляків, увічнена, зокрема, і в назві однієї з центральних вулиць села, тієї, що веде до храму.

ЯК ВИЖИВАТИ СЕЛЯНИНОВІ?

Нині невелике (258 дворів, 640 мешканців) поліське село живе тими самими турботами, проблемами і надіями, що і вся сільська Україна. Залишилася сама згадка про колишній колгосп “Шлях до комунізму”. Хоч колгосп був і порівняно міцненьким, але шлях так і завів його в нікуди. Після численних рефор-

мувань у селі є залишки останнього з колективних господарств із не менш гучною назвою “Успіх” та кинуті напризволяще селяни. Як і в багатьох селах, тут теж попрацювали так звані “інвестори”, нічого селу не давши, а натомість захапавши чимале колективне майно. Правда, тут селяни так просто не віддали свого і судяться за майно.

Розмовляю із секретарем Петрушинської сільської ради Тетяною Ганнущенко:

— **Тетяно Олексіївно, як живуть і виживають Ваші земляки?**

— Як хто може. Молодші та здоровіші, отримавши земельні й майнові паї, скооперувалися сімейно і господарюють на кількох гектарах. Приходять якісь інвестори, просять у селян в оренду паї і пропонують роботу. Але здебільшого люди покладаються на підсобне господарство.

— **І що з цього мають? Наприклад, за молоко?**

— Молоко у нас дешевше, ніж вода. Якщо взимку ціна за літр становила приблизно 1,80 гривні, то нині платять всього гривню. Дехто пробує повезти щось продати в Чернігів на базар, але проїзд автобусом в обидва боки коштує понад 10 гривень. Поїздка власним транспортом теж обійдеться недешево.

— **У селі немало порожніх хат?**

— Так. Господарі, звичайно, є, але живуть у місті. Це ті, хто успадкував оселі від батьків. Продавати не поспішають, обробляють городи. Та й покупців поки що немає:

“Будинок культури” як пам'ятник довгобудам, яких тисячі по селах України

хоч наше село і недалеко від міста, але “в закутку”, в бік від автотрас.

У нашому селі свого часу будували чимало соціальних об'єктів. Тепер їх не використовують, прищипання руйнуються.

ДОВГОБУДИ І ДУРНОБУДИ

Із цими об'єктами відбувається те саме, що, на жаль, і скрізь: чимало з них недобудовані, порожні або напівзруйновані. Головний довгобуд села, який завершать хіба що марсіани, — сільський будинок культури. Почали будувати у 80-ті й замахнулися на 400 місць. Нині такий зал вмістив би мало не все село. Боляче дивитися на цю напівруїну.

Клуб тулиться в частині величезного адмінприміщення, де колись була контора колгоспу. Друга частина будинку порожня. Це те, що виділили селянам “на майнові паї” колишнього сільгоспідприємства. “Гуляє” й половина ошатної

колись будівлі побутового пункту (півбудинку займає пошта).

Ще одна напівруїна в центрі села — колишній дитсадок. Збудували його з розмахом як для такого невеликого села. Була навіть підлога з підігрівом. Цей будинок, правда, вже викупив заїжджий інвестор, який мав намір відкрити тут, звісно, після ремонту й переобладнання, фабрику м'яких іграшок. Думали, буде продукція, надходження до бюджету і робочі місця для селян. Але минуло вже два роки, а все це поки що на рівні розмов. Мабуть, дешевше завозити іграшки з Китаю.

Ось так виживає це невелике поліське село із симпатичними працьовитими людьми, з порожніми об'єктами. Село, “шлях до комунізму” якого трансформувалося в не менш затяжний шлях до кращої долі, яка все десь там, на обрії, й на яку ці невмиручі села заслуговують.

Юні петрушинці

Ця напівдетективна історія почалася з того, що мешканці досить великого села Халявин під Черніговом почали писати листи в засоби інформації з приводу того, що під селом “розпочато будівництво об'єкта невідомого призначення”. Оскільки вищий і єдиний орган державної влади на селі — місцева сільська рада — нічого не міг пояснити землякам щодо таємничого самобуду і “шкідливості цього виробництва”, то 6 червня сільрада подала звернення до Управління з контролю за використанням та охороною земель у Чернігівській області. В цьому листі прохання державного органу “провести перевірку на законність та цільове використання земельної ділянки, огороженої на початку червня 2008 року Ковтуном Віктором Володимировичем, керівником фермерського господарства “КВВ”. Далі в листі розповідається, що ділянка, площею майже 0,80 гектара є частиною земельної ділянки 50,80 гектара, наданої в постійне користування Ковтуну ще в грудні 1992 року, яку вже 10 років ніхто не обробляє, навіть податок на неї не сплачує. Але особливо стурбувало сільську раду те, що оту відгороджену ділянку планує фермер для “обробки неметалевих відходів”. Зауважте: поки що все на рівні чуток. Тривалий час влада в селі не могла “вбити” з Ковтуна якихось даних, що ж він затіває будувати на сільській околиці. Той просто ігнорував сільраду й односельців. За словами сільського голови Алли Лісової, Ковтуна неможливо було змусити протягом років сплатити пода-

ЗЕМЕЛЬНИЙ ДЕРИБАН

ток на землю. Мабуть, читачі вже зрозуміли, що тим паче не було подано в сільську раду жодної заяви, прохання про дозвіл на якесь будівництво. Влади для декого в цій державі, схоже, не існує.

Між тим, доки згадана інспекція реагувала на запит сільради, на ділянці розпочали будівництво. Рили котловани, закладали фундамент, а на нью швидко виростили три споруди, що нагадували поставлені вертикально бочки. Ще кілька завезли й вони чекали на монтаж.

Нарешті на прохання сільради на місце події прибула комісія районної державної адміністрації, в складі якої були, зокрема, представники архітектури, управління землересурсів. Резюме комісії було однозначним: це абсолютно незаконне, самовільне будівництво. Районна держадміністрація направила листи аж у чотири обласні державні служби: земельну інспекцію, управління архітектури, санітарну та екологічну служби. Прохання — дати висновки щодо самобуду. Тобто чому це роблять без офіційної зміни статусу земельної ділянки — без переведення її із землі сільськогосподарського призначення в ділянку під забудову? Чи не завдано шкоди самій землі? Які будуть санітарні та екологічні наслідки? Всі ці висновки потрібні районній владі для припинення будівництва, а також щоб

позбавили фермера всієї 50-гектарної земельної ділянки. Останнє не може в односторонньому порядку зробити ні сільська рада, на території якої ця земля, ні райрада й райадміністрація, у віданні якої перебувають ці землі поза селом. Це можна зробити лише за рішенням суду.

А тепер розповімо, що саме мурує на околиці села фермер-самобуд. Віктор Ковтун замахнувся на цей раз аж на дві справи: побудувати кролеферму і розводити кролів, а також спорудити тепличне

господарство і вирощувати овочі. А сяючі вертикальні металеві сигари, яких запальвав встановити до десятка, — то, виявляється, буде “Халявинська ТЕЦ”. Вироблятиме тепло, а може, чого доброго, й електроенергію. І водночас не лише не забруднюватиме, а очищатиме довкілля. Металеві місткості — то печі для переробки відпрацьованих автомобільних шин. В жодному разі не спалюванням, запевняє фермер, натомість вживає премудрий термін — піроліз. Тобто “саморозкладання шин”. Одне слово, завод

із переробки шин потужністю аж 6 тонн на добу. Тому фермер береється ще й очистити прилеглі смітники, зокрема знамените міське звалище неподалік. Словом, повна ідилія. Щоправда, на словах, без жодного висновку відповідних служб.

І повірили б словам Віктора Володимировича, що він завалить бідні чернігівські прилавки дешевою кролятиною та овочами. Правда, трохи муляє одна думка: попередне більш як півторадесятирічне фермерство Ковтуна завершилося безславно. Колишнє його фермерське господарство “Обрій” збанкрутувало, техніка, приміщення пішли за борги.

Утім, не збираюся соромити горе-фермера за таке господарювання, за порожні, зарослі бур'яном 50 гектарів землі. Ми живемо в дивній країні, де, виявляється, можна ігнорувати органи влади, де можна спокійно розпочинати будівництво якоїсь шино-химери без нічого: без зміни статусу землі, без дозволу місцевої влади на будівництво, без проекту (!), не кажучи вже про численні погодження й дозволи відповідних служб, від управління архітектури до пожежної й санітарної.

Випадає, на жаль, типовий для сьогодення українського села. Безконтрольне поведження з найбільшим багатством України набирає розмаху. Чи не час зупинити?

Матеріали підготував
Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

ВІДРОДИМО ЕКОЛОГІЧНУ ПРОСВІТУ

Роздуми після телепередачі

Михайло КУРИК,
професор

На Першому Національному каналі, в програмі “Український вимір” відбулася чергова телепередача, присвячена важливій проблемі для України: чи справді має місце демографічна криза і які причини такого стану?

У передачі взяли участь троє експертів, які представляли різні структури. Це були представники МОЗ України, Центру демографічних досліджень при НАН України і громадської організації, що займається проблемами здоров'я дітей.

Учасникам планової дискусії перед початком програми було роздано статистичні дані про смертність людей в Україні за 2006 — 2007 роки. Вони свідчать, що за останні два роки в Україні померло понад мільйон осіб, із них майже 10 % — від так званих зовнішніх причин (ДТП становлять майже 2 % і зростають, нещасні випадки на воді, пожежі, стихійні лиха, алкогольні отруєння, самогубства тощо).

Уже навіть ці цифри, які не охоплюють усіх причин демографічної кризи в країні, вражають тим, що за

роки незалежності Україна із високорозвиненої республіки колишнього СРСР перетворилася на вимираючу країну в Європі.

Достатньо назвати лише таке: з 1993-го (рік початку депопуляції населення України) держава втрачає щорічно стільки ж людей, скільки складає населення м. Білої Церкви (Київська область). Цифра вражає. Довкола причин такої депопуляції розгорнулася дискусія між ведучою і учасниками передачі. Ведуча відстоювала основну тезу: все залежить від людини, вона повинна дбати про те, щоб берегти себе, вести здоровий спосіб життя і не хворіти. Експерти підкреслили, що без турботи держави про людей, їхнє здоров'я, без чіткої демографічної політики розвиток держави неможливий. Саме така дискусія і спонукала мене як одного з її учасників написати ці рядки. Скільки ж нас залишиться років через двадцять п'ять — 25, 20 чи 15 мільйонів?

Не розкривши причин екологічного геноциду нації й не вказавши шляхів виходу із такого ганеб-

Фото Олеса Дмитренка

ного стану, може статися, що здобувши незалежність для українців, врешті-решт дійдемо до того, що в Україні не залишиться корінних жителів. Етнічні українці будуть у місцях так званої резервації: Канаді, Гренландії, Австралії.

Для вивчення проблем впливу довкілля на здоров'я дітей у постчорнобильський період організовано громадський Український інститут екології людини. З 1992 року Інститут проводить постійний моніторинг стану здоров'я дітей в умовах так званого організованого дитинства (дитячі садки,

школи). Інститут обстежив за ці роки майже 7 тисяч дітей різного віку, переважно в столиці й області. Аналіз такого статистичного матеріалу, який дає можливість виявити вплив довкілля на стан здоров'я дітей, дає змогу зробити низку важливих висновків.

Хто винен у всьому тому, що є? Самі люди і, в першу чергу, всі, хто ці роки керував і керує державою. Всі гілки влади.

Все мало б бути підпорядковано ідеї розвитку людини, збереженню її здоров'я, починаючи з дитинства, адже людина є найбільшим багатством держави.

Натомість з часів незалежності всі структури влади (окрім освітньої) ніби не помічають проблем дітей. Через занедбаність екології, держава унеможливує виховання здорових і щасливих дітей.

Коли нині серед дітей дошкільного та шкільного віку відносно здорових лише 20 %, а в окремих регіонах значно менше, коли на 100 новонароджених лише 40 можна вважати відносно здоровими, то

це й означає, що ми зовсім не дбаємо про майбутнє держави.

Український інститут екології людини як громадська організація вже 16 років займається питаннями екологічної безпеки здоров'я дітей.

Ми разом з освітянами розробили і впровадили в практику ряд програм — “Екологічний дошкільний заклад”, “Екологічна школа, дитячий садок”, “Екологія дитини — майбутнє” та інші. З 2000 року ми налагодили з освітянами постійний моніторинг та ендоекологічну профілактику дітей у системі освіти в районах Київської області, де нині підвищений радіологічний фон, так звана Чорнобильська зона.

Лише через систему освіти, налагодивши постійний моніторинг стану здоров'я дітей, постійну ендоекологічну профілактику, особливо звернувши увагу на постачання дітям високоякісної питної води, налагодивши чітку систему екологічної освіти і просвіти можна зупинити вимирання нації.

Пріоритетом державної політики мусить бути здоров'я людей.

Потрібно якомога швидше відродити екологічну освіту і просвіту і, в першу чергу, для чиновників усіх гілок влади.

Завдяки повсякденній турботі про наших дітей, онуків, керуючись принципом “Все найкраще — дітям”, дамо шанс повноцінно жити наступним поколінням, а Україні — відроджуватися.

Надія КИР'ЯН

Відкрила засідання головний редактор газети “Известия в Украине” Яніна Соколовська. Вона повідомила, що в Україні нещодавно працювала міжнародна комісія, яка перевіряла стан психіатричних закладів і зробила невтішні висновки, які ніде не були опубліковані.

— Серце болить, коли дивлюся на те, що відбувається, — сказав Руслан Імереллі, президент Всеукраїнської громадської організації інвалідів — користувачів психіатричної допомоги “Юзер”. — Дізнався, що представники міжнародної комісії з Польщі, Німеччини склали декларацію на підставі перевірки. Західні фахівці заявили, що з таким станом психіатрії нас у Європу не візьмуть. Це документ чесний і відвертий, але, вважаю, надто толерантний. Наша держава займається геноцидом проти психічно хворих пацієнтів — хоч би тому, що не звертає уваги на цю проблему. Нема волі політичного керівництва, щоб змінити ситуацію. Комісія поїхала, а все лишилося, як було. Адаже наші найвищі посадовці не лікуються в українських лікарнях, тому їм байдуже, що там відбувається.

Соціальної психіатрії у нас немає. Свого часу при Павлівській лікарні створили Центр медико-соціальної реабілітації, який українолюбів потрібний. Центр було створено для початку соціальної реабілітації й поширення її в усій Україні. Багато хто давав гроші на цей центр, зокрема виділяли допомогу від Фонду Катерини Ющенко. Нині цього центру фактично не існує — там порядкують якесь іноземні фармацевтичні компанії. Вважаю, що за це хтось повинен нести відповідальність. Наступна наша акція буде спрямована до мера Києва — з метою повернути Центру його справжнє призначення.

Учасникам прес-конференції продемонстрували знімки, зроблені представниками іноземної комісії, які засвідчують жахливий стан психікарень: душевнохворі перебувають по 20 осіб в одній палаті, туалети, душові кабінки в поганому стані, у їдальні, наче у в'язни-

ЖОРСТОКІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПСИХІАТРИЧНОЇ СИСТЕМИ

Цими днями відбулося засідання прес-клубу газети “Известия в Украине” та прес-центру “Главред-Медіа” “Жорстокість української психіатричної системи: висновки міжнародної комісії”. Озвучили такі статистичні дані: в Україні офіційно перебуває на обліку майже один мільйон 200 тисяч громадян з порушенням психіки. Насправді їх значно більше, бо люди бояться звертатися до лікарів з такими проблемами. Не таємниця, що психіатрію за тоталітарних часів неодноразово використовували як засіб боротьби з інакодумцями, а з кримінальної хроніки відомо, що часом задля досягнення якихось власних меркантильних цілей багаті й впливові родичі часом заперотювали туди своїх близьких. Факт, що психіатричні лікарні в нашій державі традиційно належать до найзакритіших закладів.

Та й у суспільстві ставлення до душевнохворих неоднозначне: їм важко влаштуватися на роботу, вони позбавлені належної уваги й опіки.

За прогнозами вчених, якщо суспільство не втрутиться і все буде розвиватися як нині, то на 2020 рік інвалідність із психіатрії вийде на друге місце після серцево-судинних захворювань.

ці, ґрати, від яких на Заході давно відмовилися.

Ці фотознімки прокоментувала Ірина Король, представник Асоціації психіатрів України.

— Я зрозуміла з цих фото, що представники німецько-польської асоціації психічного здоров'я багато бачили, але лише те, що їм показували.

Вона продемонструвала свої фото однієї з типових міських лікарень: палата для літніх людей, яких невідомо чи хто й відвідує: страшні схудлі пацієнти, деякі лежать на самому матраці, без простиралл, палата з “туалетом” — у ній відро, уся палата просякнута цим запахом...

Розповіла, що нерідко під час відвідин лікарень комісією проблемних хворих зганяли в одне приміщення, зачиняли двері й казали, що це приміщення не використовують.

Потрібно змінювати нашу психіатричну систему радикально, вивести її з допотопного стану. Самими пігулками ще нікого й ніде не вилікували. Головне — приділяти велику увагу внутрішньому стану особистості, адже від того, наскільки пацієнт буде відкритий до лікаря, настільки успішно буде реабілітація. У стаціонарі психічно

хворі не повинні проводити багато часу (не більше двох місяців). Є хвороби, коли досягти повного одужання неможливо. У цьому випадку одужання можна вважати досягненням найприйнятнішого для пацієнта рівня благополуччя, повернення його до праці, життя в суспільстві. Потрібно, щоб змінилося наше ставлення до психічно нездорових людей, щоб не було дискримінації за цією ознакою.

Особливо неприйнятне довгострокове перебування в стаціонарі дітей. Дитина після цього нерідко стає на асоціальний шлях розвитку. Потрібно навчати батьків, допомагати їм у біді.

Олена Разліванова, голова комітету “За досконалу психіатрію” наголосила, що лише представники інших держав змусили наше керівництво побачити й почути те, чого вони не хотіли ні чути, ні бачити. Цю проблему можна подолати лише спільними зусиллями. Велику роль повинні відіграти ЗМІ, щоб привертати увагу громадськості.

Експерти відзначили, що в Україні надзвичайно велика кількість хронічних хворих — адже ті методи, які в нас застосовують, не дають належних результатів. Суспільству потрібно створити навко-

ло хворої людини такі умови, які спонукали б її до спротиву хворобі. Адаже нерідко психічно хворими стають люди з чутливою душею, які не витримали наших умов життя. Зокрема, до Асоціації психіатрів нещодавно надійшов лист-скарга пацієнта з діагнозом “розумово відсталість”, у якій він пише, зокрема, так: “Від лікування у відділенні... у мене залишилося надзвичайно неприємне відчуття, яке можна порівняти хіба що з соціально-політичною ситуацією в нашій державі або з глобальним соціальним і екологічним станом як цивілізації, так і планети, що взаємопов'язано”.

Все-таки потрібно відзначити: за 17 років досягнуто певного прогресу. Нині у кожного пацієнта є власне ліжко (у 80-х роках було два ліжка на трьох).

ТРОЯНДА

Оксана ГОРБАЧУК

Троянда — воістину цариця квітів. Батьківщина її — Схід. За індійською легендою, найчарівніша у світі жінка — богиня Локшні — народилася з трояндового пуп'янка. В Індії досі зустрічають поважних гостей обов'язковим ритуалом — прикрашанням їх трояндовими вінками.

Троянду ще називають милосердною квіткою, бо має лікувальні властивості. Використовують пелюстки троянд та ефірну олію. Пелюстки білої троянди, які містять смолисті та слизові речовини, можна використовувати як добрий проносний і глистогінний засіб для маленьких дітей. А квітки червоної троянди, які містять катехінолі, танінолі речовини, кверцетин та ціонін, використовують як ефективний в'язучий засіб при проносах та катаральних шлунково-кишкових захворюваннях. Настій для внутріш-

нього вживання: дві столові ложки подрібнених пелюсток залити двома склянками окропу. Настояти годину й випити за чотири прийоми. Дітям — півсклянки.

Трояндова олія — це добрий засіб при абсцесах і гангрені легенів. Вона діє спазмолітично, антимікробно та ранозагоююче.

Згадаймо французький вислів: “Трояндова вода дає життя шкірі”. Зі свіжих пелюсток троянди можна приготувати настій для обмивання сухої старечої шкіри: дві столові ложки дрібно нарізаних пелюсток залити склянкою окропу, настояти 20 хвилин, а після охолодження процідити.

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото автора

ТЕРНИСТА СТЕЖКА ДО АЛЬМА-МАТЕР

Саме на цьому й наголошували на прес-конференції в УНІАН, яка зібрала представників Громадянської мережі “Опора” та журналістів. Підбивали підсумки експертних досліджень щодо вивчення умов і правил вступу до ВНЗ, обговорювали конкретні результати для їхнього висвітлення у ЗМІ.

Знаючи загальний рівень корупційності, спираючись на факти своїх досліджень, юридична група Громадянської мережі “Опора” критикувала “особливі умови” та “специфічні форми” вступних іспитів і поставила під сумнів ефективність реалізації Програми незалежного оцінювання знань. Оскільки прийом до ВНЗ нівелює цю реформу, хоч і добре проведену з оцінювання якості знань.

Так, чимало вищих навчальних закладів, незважаючи на успішні результати незалежного зовнішнього оцінювання знань, запровадили власні тестування, додаткові іспити, співбесіди, творчі конкурси для абітурієнтів.

Нині в Україні діють розроблені Міністерством освіти та науки *Умови прийому до вищих навчальних закладів*, а також *Правила прийому до ВНЗ*. Згідно з ними, під час зарахування на навчання за державними квотами надають перевагу володарям золотих медалей, переможцям олімпіад, абітурієнтам пільгових категорій, випускникам курсів довузівської підготовки, дискримінуючи молодь, яка не належить до пільговиків.

Як приклад на прес-конференції розповіли про абітурієнта, який за результатами зовнішнього незалежного оцінювання одержав (із 200 можливих) 197 балів з української мови та літератури, 194 — з математики, 199 — з географії. Але навіть прийняти документи на географічний факультет за спеціальністю “туризм” приймальна комісія Київського національного університету ім. Тараса Шевченка відмовилася, пояснюючи це тим, що “державне замовлення вже укомплектовано сиротами та інвалідами”, й абітурієнт може спробувати вступити на навчання за контрактом.

Через таке ставлення вступник, який мріяв саме про цей вищий навчальний заклад та обраний фах, не зміг навіть здати документи до ВНЗ і втратив можливість навчатися цього року. Такі випадки неодинокі.

Це трапилося через те, що у пункті 15 Умов прийому до вищих навчальних закладів зафіксовано максимальну кількість місць — від 40 до 60 % для пільгових категорій вступників. Отже, порушують конституційне право громадян на рівний дос-

У кожного вона своя. Так само, як і мрія, талант. І за дверима школи вчорашній випускник стикається із безліччю проблем, які треба розв’язувати безпомилково, бо іноді від цього залежить його доля, подальше життя. На жаль, ці проблеми створює саме суспільство, а “найкрутіша” з них — корупція. Як її здолати, щоб “одним махом — сімох побивахом”?

Для подолання корупції в Україні уряд Сполучених Штатів Америки надав 45 мільйонів доларів. Один із пунктів угоди — боротьба з корупцією у вищій школі. А незалежне оцінювання знань учнів — основний етап реформ у ВНЗ.

Цьогорічна вступна кампанія підходить до завершення. Головне нововведення — зовнішнє оцінювання знань — влада вважає панацеєю від усіх бід: хабарництва й корупції. Однак це неуха, видається, не подолало корупцію, адже умови і правила вступу до вищих навчальних закладів мають чимало недоречностей та шпирин, якими можна спритно скористатися, щоб обійти незалежне тестування.

забезпечують вільний доступ громадян до вищої освіти. Тому юристи Громадянської мережі “Опора” переконані, що після завершення вступної кампанії українські суди розглядатимуть скарги абітурієнтів, які не потрапили до вищих навчальних закладів.

Ще одна нерозв’язана проблема — чимало вступників подавали копії документів до кількох ВНЗ. Як тут швидко дізнатися, що тебе прийнято? А вже після зарахування для подачі оригіналів відведено лише п’ять днів! Тому було б добре, якби Міністерство освіти та науки України розіслало до ВНЗ розпорядження щодо обов’язкового оприлюднення на своїх сайтах інформації про тих, кого зараховано. Це дасть можливість іншим абітурієнтам вчасно дізнатися про результати і привезти документи для зарахування.

Трапляються випадки дискримінації за статевою ознакою: у Дніпропетровському національному університеті залізничного транспорту діють обмеження за статтю на військові спеціальності.

туп до вищої освіти. А враження про навчальний заклад у майбутніх студентів формується саме з “обличчя” приймальної комісії, тому не менш важливо, щоб ВНЗ відповідальніше ставилися до їхньої роботи.

Юридичний радник Громадянської мережі “Опора” Максим Барішніков повідомив, що експерти провели дослідження умов та правил прийому до 73 вищих навчальних закладів України. Експерти зазначили, що документи, які розробило Міністерство освіти та науки, написано непрозоро і надто складною мовою навіть для юристів. То як у них орієнтуватимуться абітурієнти та їхні батьки?

Втративши чимало часу, щоб збагнути всі нюанси цих “умов і правил” прийому до ВНЗ, юристи дійшли висновку, що документи не відповідають зобов’язанням, які

МОТИВАЦІЯ НОВОВВЕДЕНЬ В ОСВІТІ — ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ, АДАЖЕ ЗОВНІШНЄ ТЕСТУВАННЯ — ЦЕ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ НЕЗАЛЕЖНОЮ УСТАНОВОЮ, ЯКА НЕ ПОВ’ЯЗАНА НІ ЗІ ШКОЛАМИ, НІ З ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ. ХОЧ ІСНУЄ ЗНАДТО БАГАТО “АЛЕ” — ДОДАТКОВІ УМОВИ ВСТУПУ, ВЛАСНІ ПРАВИЛА ВНЗ. ЕКСПЕРТИ НАПОЛЯГАЮТЬ, ЩО РЕФОРМА ВІДБУЛАСЯ, І ПІДКРЕСЛЮЮТЬ ЇЇ ВИНЯТКОВУ РОЛЬ В ОБ’ЄКТИВНОМУ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ. ВОДНОЧАС НЕЗАЛЕЖНЕ ТЕСТУВАННЯ ВИЯВИЛО НИЗКУ ПРОБЛЕМ, ЯКІ СКЛАДНО БУЛО ПЕРЕДБАЧИТИ. АБИ ЗАПОБІГТИ ЇХНЬОМУ ПОВТОРЕННЮ НАСТУПНОГО РОКУ, ЇХ СЛІД РОЗВ’ЯЗУВАТИ НЕВІДКЛАДНО СЬОГОДНІ — “ПО СВІЖИХ СЛІДАХ”.

У квітні цього року під час тестової кампанії створено робочу групу з підготовки концепції зовнішнього незалежного оцінювання в Україні під керівництвом голови підкомітету з питань базової освіти Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України, народного депутата України Лесі Оробець. Щоб підбити підсумки незалежного тестування 2008-го, вона провела прес-конференцію, на якій озвучила результати зовнішнього оцінювання. Підставою до обговорення цієї теми стало проведення двотижневого туру в більшості областей України, де

відбулося 14 зустрічей з педагогами, директорами шкіл, працівниками освіти. На них обговорювали питання тестування, можливих проблем і винятків.

За результатами отриманих сертифікатів зроблено головний висновок: базова освіта свій тест складала. Тепер тест складають ВНЗ. Вся Україна чекає відповіді на запитання, чи зможуть ректори виправдати надії мільйонів випускників та їхніх батьків і тисяч освітян, які доклали зусиль до проведення тестування.

Нині питання бути чи не бути цій реформі вже не стоїть, а освітяни позитивно оцінили нововведення — це одна з найкращих реформ за часів незалежності загалом і в освіті зокрема. Окрім того, вчителі не хочуть бути статистами. Вони — співавтори освітньої реформи, яку планують запровадити поетапно, реформуючи систему тестування. Із позитивних новин: міф про “сільського учня” і відсталість сільської освіти спростовано. Кілька років поспіль (і цей рік не виняток) різниця між знаннями міського та сіль-

ського учня мінімальна. Це свідчить про те, що сільські діти мають мотивацію вчитися і розуміють, що від їхніх навиків і знань залежить вступ до ВНЗ.

Існує думка, що за результатами тестування оцінюватимуть учителя, який готував учнів. Зовнішнє незалежне оцінювання не має негативно відобразитися на викладачеві, бо успіх учня передусім залежить від нього самого, мотивації та батьків.

Тестування — той камінь у воду, який пустить кола і торкнеться всіх сфер освіти. Уперше за багато років відновився престиж знань і піднімається імідж учителя. Окрім того, з’явилася конкуренція в середній школі. Вчителька з Івано-Франківщини підготувала учня з математики на 200 балів. Вона зробила ксерокопії сертифікату, і вже на наступний рік до неї черга охочих готуватися до вступу. Це здорова конкуренція в освітянській сфері, якої давно не було.

Підсумком 14 регіональних конференцій стали пропозиції щодо подальшого удосконалення

і змін тестування на майбутнє, які виробила координаційна рада. До неї входять заступник міністра освіти Павло Полянський, президент Києво-Могилянської академії Сергій Квіт, начальник столичної освіти Лілія Гриневич. Виокремили питання про проведення тестової процедури лише після навчального року; запровадження незалежного оцінювання для всіх випускників шкіл у вигляді двомодульної системи завдань (виконання завдань першого модуля підбиває підсумки державної підсумкової атестації, а другий встановлює готовність до навчання у ВНЗ; обидва модулі виконують лише вступники); зменшення кількості завдань, орієнтованих на виявлення знань, і збільшення частки завдань, що виявляють аналітичні, організаційні, дослідницькі, комунікативні та інші вміння; запровадження зимової сесії для випускників минулих років тощо. Однак часто трапляється, що столичні пропозиції не завжди можливо врахувати у регіонах. Тому-то і виникла потреба зробити

Андрій Гевко, координатор освітніх програм Громадянської мережі “Опора”, звернувся до Міністерства освіти і науки та ВНЗ з ініціативою розробити на наступний рік нові умови прийому, а також скасувати норми, які стосуються пільгових категорій абітурієнтів. Адаже єдиним критерієм добору вступників, на його думку, мають бути лише знання, засвідчені сертифікатами незалежного зовнішнього оцінювання. Саме для цього його і запроваджували.

Але щоб це здійснити, потрібні непопулярні кроки Верховної Ради й уряду, адже здолати корупцію можна, лише змінивши сам принцип надання пільг в освіті.

Склася абсурдна ситуація, коли навіть пільговиків ділять на “сорти”. Наприклад, діти одних загиблих шахтарів мають право навчатися лише на гірничих спеціальностях, а діти загиблих на шахті імені Засядька — на всіх спеціальностях.

У розвинених країнах світу практики пільгового прийому до вищих навчальних закладів нема. Натомість держава створює пільгові умови для надання й повернення кредитів на навчання. Це допомагає розв’язати проблеми вступу соціально не захищених верств населення.

Представники “Опори” повідомили, що, згідно з пунктом 29 Умов прийому до ВНЗ України, “Приймальна комісія розв’язує усі питання, пов’язані з прийомом до вищого навчального закладу, а у випадку порушення прав на рівний доступ до освіти абітурієнти мають право скаржитися до Міністерства освіти і науки України та звертатися до суду”.

Щоб допомогти абітурієнтам, їхнім батькам зі скаргами на дії чи бездіяльність, допущені приймальними комісіями ВНЗ, а також на факти відсутності належної реакції щодо виявлених порушень відповідальних за це органів державної влади, Громадянська мережа “Опора” відкрила “гарячу лінію”: 425-31-55. Можна написати й на електронну адресу vstup@opora.org.ua. Звернення і скарги розглядатимуть досвідчені спеціалісти в галузі освіти та права.

Отже, проблема боротьби з корупцією у вищій школі вимагає від держави комплексного підходу, глибокого аналізу методів і механізмів її запровадження та ретельного вивчення. А найбільше — відповідальності самого суспільства, бо від духовності, освіченості, порядності кожного громадянина залежить, чи наші здібні й талановиті діти навчатимуться у таких самих престижних, як Гарвардський чи Оксфордський, українських університетах.

турне регіонами. Найбільшу підтримку там здобула ідея провести ЗНО після закінчення школи. Тобто спершу потрібно отримати атестат про середню освіту і вже після того йти на ЗНО, а не починати тестування у квітні, як цього року. Учителі підтримали ідею обов’язкового врахування середнього балу атестата у випадку, якщо бали за сертифікатами однакові. Це дасть можливість на рівні знання профільних предметів конкурувати із загальним середнім рівнем освіти і не втрачати інтересу до навчання у школі. Цікава пропозиція про створення банку тестових завдань, щоб на майбутнє окремі комісії з кожного предмета виготовляли кілька тисяч завдань, які щороку публікували б. Потрібно, щоб усі знали, з яких збірників братимуть завдання для тестування. Це дасть можливість готуватися і зняти питання конфіденційності.

Тож цьогорічні результати зовнішнього незалежного оцінювання і пошук нових оптимальних рішень заради успішного майбутнього нинішніх абітурієнтів, які мають бути конкурентоспроможними не лише на українському ринку знань, справді варте часу й зусиль.

Підготувала
Марія СКРИННИК

Леонід БОЙКО,
кандидат філологічних наук,
лауреат премії
ім. Івана Багряного,
заслужений працівник
культури України

ПИЛИП КАПЕЛЬГОРОДСЬКИЙ: ПОГЛЯД ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ

Відомо, що товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка заснували українські патріоти-народовці О. Партицький та А. Вахнянин у Львові 8 грудня 1868 року для поширення національної свідомості українського народу. Та, на жаль, у Велику Україну “Просвіта” прийшла аж через 38 років — внаслідок революційних подій у Російській імперії грозового 1905-го.

Отже, суттєві зміни, що відбулися в Україні, кардинально змінили й життя молодого письменника, закинувши його далеко від батьківщини: спочатку на Кубань, а далі — на Північний Кавказ аж до Каспію. Та хоч би куди кидала доля Пилипа Капельгородського — в Дагестан, у Чечню, в Карангай, у Ставропілля, хоч би як сутужно склалися обставини в особистому та громадському житті, він ніколи ні на мить не забував рідної України; навпаки — прагнув брати якнайактивнішу участь у просвітнянсько-культурницькому житті свого народу. Пилип Капельгородський друкує в кубанській та українській пресі десятки нарисів, гостро публіцистичних статей, звернень, листів, поезій, спрямованих на захист своїх земляків в Україні й на Кубані, із середовища яких вийшов і сам.

Але повернімося ближче до суті тогочасних проблем і причетності до них Пилипа Капельгородського. А суть їхня така: 1906 року Борис Грінченко стає редактором журналу “Нова громада” й одним із найактивніших організаторів, а згодом головою товариства “Просвіта”.

Засновуючи в Києві товариство “Просвіта”, Борис Грінченко у промові на перших зборах зокрема сказав: “Ми починаємо свою діяльність у той час, коли на арену історії виступають робочі маси як діячі, а не пасивні творці нового життя”. До слова, такої самої думки дотримувалась і Леся Українка — член правління “Просвіти”.

Перебуваючи в Катеринодарі, П. Капельгородський ознайомився з десятками заповідями “Просвіти”, у яких було чітко й виразно сформульовано девіз просвітництва, який сприймаємо, як молитву. Наводимо їх без змін:

1. Я є “Просвіта”, яка вивела Тебе і виводить інших з нетрів темряви, неволі духу. Допоможи добрій справі!

2. “Просвіта” не залишала ніколи без відповіді заклик душі, яка виходу з темряви шукає.

3. Пам’ятай, що день 8 грудня є днем народження “Просвіти”. День цей згадай дарунком для неї!

4. Освіта й знання дозволяють Тобі краще жити. Пам’ятай, що є ще мільйони українців, які також того бажать і чекають на Твою допомогу. Вступай у члени “Просвіти”.

5. Не вбивай дух народу своєю байдужістю! Приклади руку до розбудження його, зроби це як член “Просвіти”.

6. Не будь паразитом на тілі народу, який Тебе виховав. Якщо вже маєш освіту, дай її іншим. Будь членом “Просвіти”!

7. Бери від інших народів і культур усе добре та гарне і давай своєму народові. Роби просвітне діло!

8. “Просвіта” — це найкращий вартовий українського духу, і Ти як член стань до її лав!

9. “Просвіта” — це велика армія. Хто не в її лавах, той дезертир!

10. Нехай не буде жодного українця, який не був би членом “Просвіти”.

Надруковано в Календарі “Просвіти” на 1927 рік.

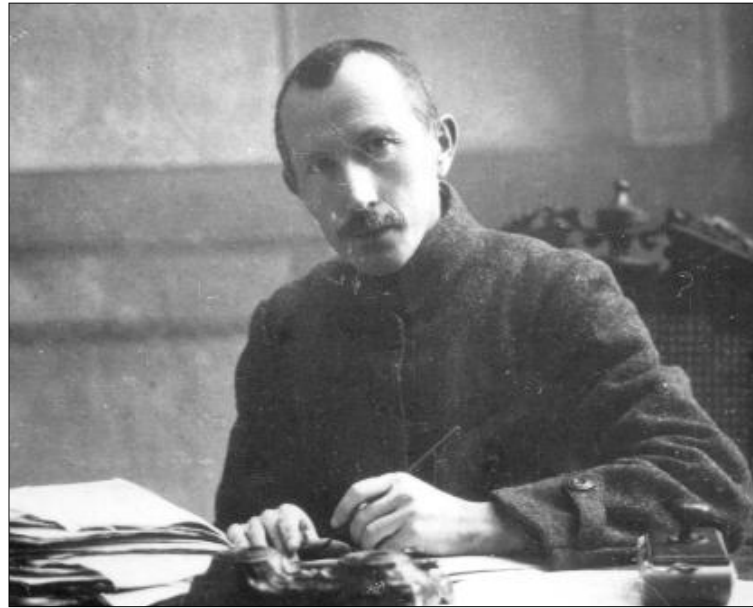
Ознайомившись із цим зверненням і взявши його заклик близько до серця, Пилип Капельгородський, не вагаючись, звернувся до видавничої Комісії товариства “Просвіта” з готовністю взяти активну участь у її діяльності, аби “хоч трішечки допомогти ділу “Просвіти”.

Прагнучи максимально зберегти не лише зміст, а й пафос звернення письменника до “Просвіти”, наводжу його листи й цитати з оригіналів, які дивом збереглися в залишках архіву. Подаємо лист перший із Кубані:

“Київ
Бульвар Кудрявський, кварт. 6
Товариство “Просвіта”
Видавничій комісії Тов-ва “Просвіта”

Бажаючи стати до послуги шанованому Товариству, я прошу дати відповідь, чи не пише вже хто на тему: “Початок християнства”? Коли ні, я охоче візьму її, бо маю вже багато матеріалу. Але ж у моїй історичній розвідці провідиться одна думка — шкода від сполучення релігії з урядом.

Проте маю завважити, що працю мою можу вислати хіба через три неділі, бо інша справа перешкоджає тепер взятись до неї. Крім того, можна буде вислати розвідку “Українці на Кубані”. Се тема дуже цікава, коли б її виконати як стій, бо на Україні навіть не знають, що на Кубані живе 800 тисяч земляків безо всяких прав,

Пилип Капельгородський

літ по 30, як зайшли наймані робітники.

З ушануванням,
П. Капельгородський.
(На тексті листа у верхньому кутку запис олівцем: “Одписано”, а через увесь лист по діагоналі “Згода”).

Переїнявшись десятками заповідями Товариства “Просвіта”, Пилип Капельгородський запевняє Бориса Грінченка, що він хоче зробити щось добре для свого народу або, кажучи словами дружини Б. Грінченка — поетеси Загірної, прагне внести й “свою лепту останню” покласти на те, щоб країні своїй пособити в її безталанні.

Щиро бажаючи перейти від обіцянок до діла, 26 жовтня 1906 року П. Капельгородський звертається до самого Б. Грінченка із таким зворушливим листом:

“Вельмишановний Борисе Дмитровичу!

Прошу пробачити мені бажання відповісти не видавничому комітету “Просвіта”, а Вам на Вашого листа. Ви працювали коло народньої освіти багато років, коли ще за просвітні товариства нічого було й мріяти. Ви працювали за гірких обставин, а надії на краще не зрікалися, бо й у нас, читачів Ваших, будили віру й бажання праці. Чому ж тепер, за відносно кращих обставин, Ви нібито не вірите в безкорисливих (хоч ще й недотепних) робітників, і на мій перший лист, що в ньому я згоджувався хоч трішечки допомогти ділу просвіти, Ви докладно доводите, що не можете ручатись за грошовий гонорар. Повірте мені, я зовсім не думав за гроші і навіть з “Нової громади” та “Ради” одержувати якісь 20—30 карбованців за півроку мені соромно, але ж на лихо, сім’я та умови моєї праці на Кубані примушують мене брати сі гроші, аби не такий уже черствий кусень хліба їсти.

Розуміється, я охоче писатиму і в “Нову громаду”, і для “Просвіти”, але прошу завважити, що партійна праця та сільські кооперативні товариства збавляють чимало вільного часу і “Українці на Кубані” буде готова тижнів через три. Матеріалу майже зовсім немає, коли б не архів, що у мене під рукою, книжок про Кубанщину годі й шукати, бо відомі розвідки торкаються самих козаків, не звертають уваги на іногородніх. Отож насамперед слід висувати всю книжку на відомостях наукових, та ще й план додати.

Відповідь Дідові Михайлу не читав, бо певно деякі числа “Ради” поштова контора конфіскує: я не одержую їх. Але тепер у нас своя контора (Коноково, станція), і може, буду одержувати все. Відповідь Дідові Михайлу писав і я, та, певно, не пішла до друку.

Відколи існують “свободи”, Успенська 2-класова школа висуває такі “небезпечні” примірники як от “Вінок”, “Євангеліє від Матфея”. Інспектора ще не було і українське слово заборон не має. Отже, тепер не можемо задовольнитись ні паліативом — вживанням українських книжок разом з російськими,

ні самими книжками: “Вінок” — річ гарна, але рівняючи його до багатих змістом примірників Вахтерова (Мир в розказах), Тулупова (Нова Школа, I і II ч.), мимоволі думаю: чому Київська “Просвіта” не видасть читанки, яка відповідає новим умовам? Адже в “Просвіті” згуртувалися видатні національні працівники, знавці школи... Край треба читанки.

З щирим ушануванням,
Пилип Капельгородський
Коноково
Владикавказ. ж/д
1906 р. 26/X”.

Того самого дня до листа, адресованого Б. Д. Грінченку, додає ще й листівочку до “Просвіти”, так само перейняту почуттям безкорисливості:

“Писатиму “Українці на Кубані” цими днями. За гонорар не думаю, бо кожен українець повинен працювати для “Просвіти”, а не для грошей. Дуже жалкую, що грішми допомогти не можу.

Коли моя праця буде корисною, прошу записати мене до членів Київської “Просвіти”, що з усіх “Просвіт” російської України перша взялася до діла. Час добрий!

Зі справжньою повагою до працівників,

П. Капельгородський
26.X 1906”.

Місяць потому П. Капельгородський по-юнацькому скрушно й вибачливо повідомляє товариство “Просвіта” про те, що з виконанням обіцянки не так сталося, як гадалось, і стисло називає причини, які цьому завадили:

“Товариству “Просвіта” — Київ.

На жаль, я не міг закінчити свою книжку так швидко, як обіцяв: з початку листопада до 10 числа був дуже хворий, ледве вичуна. Тепер праця закінчена, але цими днями вийшов з друку “Календарь-Справочник” Кубанської області на 1907 р. Виходить він через п’ять років, складається статистичним Комітетом і дуже важливо виправити деякі дрібниці моєї праці відповідно до нових відомостей. Я зараз написав у Катеринодарську книгарню і вже маю “Повестку” на посылку. До кінця місяця обов’язково перепишу і віддам на пошту.

До книжечки можна додати карту, котру вишлю разом із зошитом.

Прошу пробачення.
Зі справжньою повагою,
Пилип Капельгородський,
листопад, 22, 1906”.

Та роботу над рукописом вдалося завершити, й Пилип Капельгородський поспішає надіслати його до Києва, хоч і відчуває деяку недосконалість.

“Видавничій комісії Товариства “Просвіта”.

Посилаючи свою працю “Українці на Кубані”, звертаюсь до Товариства з уклінним проханням — прийняти мене членом-співробітником. Бажаю, щоб моя невеличка праця була ухвалена до друку, аби хоч крихітку того великого діла виконати, що до нього закликає “Просвіта”.

На жаль, лиха хвороба перепинила мою роботу і не дала виконати її як слід...

Іногородні — нечуваний клас, якого ще не торкалося письменство. Писати про них можна, користуючись лише з дописів місцевих газет та власного досвіду, ствердженого статистичними відомостями.

Зі справжньою повагою,
Пилип Капельгородський,
Ст. Коноково, Владикавказ
ж. д.
1906 р. 2-го студня”.

Далі буде.

Родина Капельгородських — письменник, його дружина Параскева Іванівна, діти Надія і Михайло

КИЇВЩИНУ ПІДСИЛЮЮТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО

НАША ІСТОРІЯ

Євген БУКЕТ
Фото автора

24 липня у секретаріаті Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка відбулися збори ради Київського обласного об'єднання «Просвіти». Голова об'єднання Василь Клічак представив керівникам міських і районних організацій новопризначеного відповідального секретаря обласної «Просвіти» Петра Півнюка.

Учасники зібрання поділилися досвідом роботи, окреслили перспективи діяльності, підтвердили наміри долучитися до заходів Всеукраїнського товариства з нагоди відзначення 140-річчя з дня утворення «Просвіти» і запропонували провести до ювілею низку власних акцій з метою популяризації просвітництва серед мешканців Київщини.

Представники секретаріату ВУТ «Просвіта» наголосили на недостатній організаційній роботі просвітан Київщини. Так, переоблік членів товариства виконали у області лише на 20 %, а переєстрацію об'єднань — на 10 %. 2008 року створили нові первинні осередки лише у Вишгородському районі, а з багатьма осередками, що створювали протягом останніх 10 років, нині зв'язок втрачено.

Серед першочергових завдань на найближчі місяці, окрім розробки і виконання програми заходів до 140-річчя «Просвіти», рада Київського обласного об'єднання ухвалила активізувати роботу в первинних осе-

редках і створити єдиний реєстр просвітан Київщини. Також на виконання ініціатив «Просвіти» вирішили звернутися з листами до обласної, районних і міських державних адміністрацій.

У Київській області нині активно працю-

ють Бориспільське, Вишгородське, Володарське, Васильківське, Києво-Святошинське, Макарівське районні, а також Білоцерківське, Переяслав-Хмельницьке і Фастівське міські об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Зоя ДІДЕНКО

Святкуючи 140-річчя Товариства «Просвіта» в Україні, хмельницькі просвітяни здійснили поїздку історичними місцями Чернігівської області, відвідавши Меморіал Героїв Крут, історичний заповідник «Ганнина пустинь», на території якого розташовано могили українського письменника Пантелеймона Куліша, його дружини Ганни Білозерської та її брата Василя — друзів Тараса Шевченка.

Під час відвідин колишньої гетьманської столиці Батурина хмельниччани вшанували пам'ять його мешканців, яких 300 років тому по-звірячому знищило військо Меншикова за наказом Петра I.

Відвідали місце, де відбулася знаменита битва під Конотопом. Побували у Крупицькому Батуриному монастирі, де вклонилися чудотворній іконі Святого Миколая, а також у палаці та церкві-усипальниці гетьмана Кирила Розумовського.

З особливим почуттям хмельницькі просвітяни відвідали в Батурині місце зупинки труни з тілом Тараса Шевченка дорогою на його вічний спочинок — Чернечу гору.

На зворотному шляху завітали в Сосницю, в музей-садибу всевітньо відомого українського письменника і кінорежисера Олександра Довженка.

Відеоматеріали цієї незабутньої подорожі використовують у просвітницькій програмі «Свою Україну любіть» Хмельницької обласної ТРК «Поділля-Центр».

Луганське обласне об'єднання «Просвіти» завжди намагається бути в передових лавах борців за утвердження української державності на сході України, наповнення її національним змістом. Зокрема, регулярно відбуваються культурно-просвітницькі заходи, присвячені визначним датам вітчизняної історії, видатним діячам української науки, культури, національно-визвольного руху. Серед таких справ варто назвати науково-практичні конференції й громадське читання з нагоди 100-річчя Романа Шухевича, 65-ої річниці утворення УПА та 99-х роковин Степана Бандери. На цих заходах переглянули рідкісні поодинокі на Луганщині кінофільми, що викликали великий резонанс не лише в нашій області, а й далеко за її межами й навіть за кордоном.

Непересічними подіями у громадському житті Луганщини стали організовані та проведені обласним об'єднанням культурно-мистецькі заходи, присвячені 110-м роковинам Володимира Сосюри, 125-річчю Івана Огієнка, 100-річчю Івана Багряного, славним землякам, визначним діячам національно-визвольного та правозахисного руху — Іванові й Надії Світличним, Миколі Руденку, музей-кімнату якого з ініціативи просвітан Луганщини відкрито в Білівській гімназії Лутугинського району. Особливе місце в національно-культурному житті області посідають щорічні урочисті вшанування видатного українського письменника, лексикографа, громадсько-політичного діяча Бориса Грінченка, який у 1887—1893 роках учителював у селі Олексіївка на Луганщині.

Просвітяни нашої області традиційно відзначають День Соборності України, День українського козацтва — Покрови Пресвятої Богородиці, День української писемності (починаючи з 2003 року). На Луганщині саме з ініціативи просвітан відбуваються акції, присвячені Дню Європи. До цих заходів активно залучаємо членів інших громадських організацій національно-патріотичного спрямування, завдяки цьому з'являються нові симпатии «Просвіти», що згодом вступають до лав Товариства.

Луганські просвітяни регулярно беруть участь і в загальноукраїнських культурно-мистецьких акціях.

Як вагомий чинник українського національного відродження на сході країни слід особливо відзначити Церкву — Українську Греко-Католицьку та Українську Православну Київського Патріархату. Священники традиційних українських Церков і багато мирян — члени «Просвіти», а настоятель храму «Царя Христа» УГКЦ в Луганську о. Михайло Юцишин очолює одне з районних у місті просвітянських об'єднань. Він часто виступає в обласних засобах масової інформації, проводячи активну духовно-просвітницьку роботу.

Велика роль у розвитку та зміцненні Луганського обласного просвітянського об'єд-

ЗРІС АВТОРИТЕТ ЛУГАНСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ

нання належить Українсько-канадському центру «Відродження», створеному п'ятнадцять років тому зусиллями канадських українців за дієвого сприяння тодішніх достойників-просвітан — заступника голови обласної державної адміністрації, відомого лікаря, письменника, краєзнавця й громадського діяча Юрія Єненка та ректора Луганського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка історика Анатолія Климова. Першим директором Центру був український кадровий офіцер, полковник у відставці, поет-просвітянин Володимир Єфанів, тепер його очолює голова Луганського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта», активний дослідник маловідомих сторінок новітньої історії України й, зокрема, Луганщини Володимир Семистяга. Нині центр «Відродження» — головний осередок об'єднання українських національно-патріотичних сил області, а його бібліотека налічує понад 25 000 томів, переважно рідкісних видань, які привезли чи надіслали українці діаспори.

Обласне просвітянське об'єднання створило власну книгарню, зібрану з творів українських письменників і науковців Луганщини. Одночасно просвітяни-історики готують ґрунтовне видання «Історії Луганського краю», активно залучаючи до майбутньої праці дані з архівів, зокрема тих, що донедавна були закритими.

Значним досягненням луганських просвітан стало заснування на пропозицію Володимира Семистяги під егідою голови облдержадміністрації Олександра Антипова обласне Шевченківське комітету, головна мета якого — всебічно сприяти національно-патріотичному вихованню молоді краю, підтримка державотворчих процесів. Однією з найважливіших віх його діяльності буде підготовка й проведення в області заходів, присвячених 200-річчю Великого Кобзаря. Сам Володимир Семистяга — заступник голови цього комітету.

Справжня гордість обласного об'єднання «Просвіти» — філармонійний камерний ансамбль «Кантабіле», який очолює композитор і музикант, лауреат багатьох мистецьких премій і відзнак Юрій Коломойцев. Художній колектив, яким керує пан Юрій, неодноразово успішно виступав не лише в Україні, а й далеко за її межами, зокрема, в Росії, Сербії, Китаї. Саме просвітяни виступили на захист трудового колективу Луганської обласної філармонії, коли її нове керівництво за згоди облради добре знаний і шанований культурно-мистецький заклад хотіли фактично знищити.

Окрема сторінка діяльності просвітан області — дослідження Голодомору 1932—

1933 років на Луганщині. Особливо ретельно історію Голодомору в нашому краї вивчають голова обласної філії Асоціації дослідників голодоморів в Україні, просвітянка Ірина Магрицька, завідувач кафедри історії України ЛНУ імені Тараса Шевченка, професор Анатолій Климов, просвітяни Віра Аннусова з Біловодська, Володимир Гринько і Юрій Коденко з Луганська та інші. Анатолія Климова, Ірину Магрицьку та Володимира Семистягу включили до складу Громадської ради при голові облдержадміністрації з питань дослідження Голодомору на Луганщині.

Значно зріс авторитет обласного об'єднання «Просвіти» після недавнього засідання Донецького апеляційного адміністративного суду, який визнав незаконним рішення Луганської обласної ради про надання російській мові статусу регіональної.

Обласне просвітянське об'єднання спрямовує роботу на розширення лав Товариства, формуючи нові місцеві об'єднання й осередки, залучаючи нових людей до вже існуючих. Лише за останній рік створено Марківське районне об'єднання, зміцнено просвітянські осередки в Антрацитівському, Біловодському, Лутугинському, Новопсковському, Перевальському, Сватівському, Троїцькому районах та містах Луганську, Сіверськодоноцькому, Стаханові.

Особливо відзначимо Брусівський сільський первинний осередок «Просвіти» Біловодського району, створений на базі місцевого клубу, у відновленні якого (після знищення будівлі стихією) вагому роль відіграло обласне просвітянське об'єднання, передавши до бібліотеки клубу понад двадцять тисяч книжок.

У прямому теле- й радіоэфірі регулярно виступають провідні просвітяни області — Володимир Семистяга, Ольга Борисова, Юрій Кисельов, Олексій Неживий, Валентин Ткалич тощо. До них долучаються учителі української мови та літератури — Єлизавета Колесникова, Іванна Колесник, Ніна Покришка та інші.

Цікава просвітянська молодіжна телевізійна ефір.

Шкільна молодь бере активну участь у заходах «Просвіти» пам'яті жертв Голодомору та політичних репресій, у роботі просвітянського літературного об'єднання «Першоцвіт» (творчий керівник — просвітянка Єлизавета Колесникова), що діє при УКЦ «Відродження» та щомісяця збирається на вечори, присвячені творчості відомих луганських українських поетів.

Значну роль в ідейному загартованні просвітан Луганщини й налагодженні органі-

заційної роботи обласного об'єднання відіграє всеукраїнська просвітянська газета «Слово Просвіти». Правління передплатило це видання для 150 навчальних закладів області. Самі просвітяни щороку передплатують кілька сотень примірників (до 500—700). Обласне просвітянське об'єднання одержує газети, що видають у Чернігові — «Сіверщина», Севастополі — «Дзвін Севастополя», Івано-Франківську — «Галицька Просвіта». Такий інформаційний зв'язок переконає, що ми єдині.

Обласне правління «Просвіти» розповсюджує не лише періодичні видання, а й книжки — лише за рік навчальним закладам області передали літератури на загальну суму 2,5 млн грн.

В Антрациті голова районного просвітянського об'єднання, невтомний дослідник історії Антрацитівського району, директор краєзнавчого музею Іван Захарченко видає часописи «Дяківські старожитності», «Криничка». Навколо цих видань гуртується свідоме українство району, чимало земляків вступило до «Просвіти».

Проте в діяльності просвітянських об'єднань Луганщини існують значні проблеми. Серед них — недоброзрозуміле ставлення влади до просвітан, яке особливо виявляється в сільській місцевості, де людей легко залякати. Депопуляція, яку відчула вся Україна, особливо боляче вдарила по селу. Старші люди помирають, молодь у селі не затримується, а, утверджуючись у місті (найчастіше — в обласному центрі), зрікається рідної мови. Тож у російськомовній атмосфері Луганська асимілюються нащадки славних козаків і чумаків. Промосковськи налаштована місцева влада, проголошуючи російську мову «регіональною», потурає цьому протиприродному процесу.

Пізнаючи правду, люди йдуть до «Просвіти» й ведуть за собою інших. Лише з початку 2008 року до лав обласного об'єднання прийнято понад двісті осіб, серед яких чимало молоді — й не лише з Луганська, а й з різних районів і міст області.

Попереду багато роботи, але можна з певністю стверджувати: кількісно і якісно розширюючи своє членство (серед просвітан — народні й заслужені артисти, письменники, професори, академік) та охоплюючи нові галузі діяльності, «Просвіта» на Луганщині дедалі наполегливіше й переконливіше заявляє про себе як про один з найвагоміших і найпотужніших чинників громадського життя сходу України.

Прес-центр Луганського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка

Наталія ГАТАЛЬСЬКА,
голова осередку “Світець”
Волинського краєзнавчого музею

Живе в обласному центрі Волині — Луцьку — хороша людина: велика оптимістка з непростою долею, потужна творча особистість, байдужа до матеріальних статків, відважна, мужня жінка й водночас любляча й ніжна мама, бабуся, сестра та вірна подруга, душа кожного товариства.

Зозуля накувала ювілярці уже шістьдесятків. Але ця моторна бадьора життєрадісна жінка з юнацькою усмішкою та осяйним виразом обличчя продовжує дивувати гострим розумом і блискучою пам'яттю, наполегливістю у досягненні поставленої мети і безкомпромисністю. Поетична, палка натура, непримиренна до фальші й лицемірства. В найжорстокіші часи нищення нашої національної культури об'їздила всю Україну, розповідаючи людям про високу поезію, пристрасне слово і світлу надію Лесі Українки й Ліни Костенко, Тараса Шевченка й Івана Франка, Володимира Сосюри й Павла Глазого.

Галина Володимирівна Кажан (дівооче прізвище Рудюк) народилася 25 липня (за документами — 11 серпня) 1948 року в селі Гайки Турійського району на Волині в селянській родині. У дошкільному віці переїхала з батьками до селища Іваничі, де у школі № 1 здобула середню освіту. Після успішного закінчення школи 1967-го вступила на навчання до Київського державного інституту театральності мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого. Навчалась у класі акторської майстерності народного артиста України, професора Анатолія Скибенка. Закінчила цей навчальний заклад 1971 року. Відтоді назавжди пов'язала свою долю зі сценою.

Трудовий шлях актриси розпочала в Закарпатському театрі драми міста Ужгорода. Творчий професіоналізм і громадянська свідомість виховувались і гартувались серед корифеїв Львівського академічного театру ім. Марії Заньковецької, якому присвятила дев'ять років життя.

1980 року Галина Кажан повернулася на рідну Волинь і почала працювати артисткою обласного музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка. 1985-го актриса стала лауреатом республіканського конкурсу серед майстрів художнього слова і 1986-го перейшла на роботу у Волинську обласну філармонію, де створила Театр одного актора. Водночас займалася про-

Галина Кажан у ролі Марусі Чурай

про народну художницю Катерину Білокур, “Цю жінку я люблю”, а також вистави на французьку тематику: “Жельсоміна”, “Санд або Аврора Свободи” за П'єррет Дюпуайе, “Життя в рожевому світлі” за Сімоною Берто.

Багатогранний акторський талант Галини Кажан потужно виявив себе і в гумористичній програмі “Хай йому грець!”, у якій читає твори Івана Франка, Василя Стефаника, Павла Глазого, Костя Волиняки (Феодосія Мандзюка) та інших. Глибоке знання усної народної творчості волинян допомогло створити програму “Легенди і казки мого краю”.

Пані Галина творчо співпрацює з капелою бандуристів Волинського державного училища культури і мистецтв, музейними закладами області. Упродовж десяти років на кафедрі історії й культури української мови Волинського національного університету ім. Лесі Українки викладає спецкурс “Засоби художньої виразності у

ні сили краю, за що 1998 року була нагороджена золотим тризубом НРУ, який вручив актрисі В'ячеслав Чорновіл. Галина Кажан була одним з ініціаторів створення та перших членів Волинської крайової організації Української Гельсінкської Спілки. Вона лауреат I Міжнародного фестивалю української поезії “Срібна земля” в Ужгороді (1993 р.), лауреат обласної премії Народного руху України “Просвіток” (1995 р.), обласної премії Фонду культури “Одержимість” (1999 р.).

У 1996 і 2004 роках на запрошення жіночої громади українко Франції представила поетичне мистецтво Батьківщини у цій європейській країні, де заприятелювала з онукою Гната Хоткевича Галиною Хоткевич, французькою актрисою і драматургом, лауреатом премії “Оскар” П'єррет Дюпуайе.

Галина Володимирівна Кажан — член Національної спілки театральних діячів України (з 1974 року) та член Національної спілки журналістів України (2006 рік). 1997-го їй присвоєно почесне звання заслуженої артистки України.

Володіючи даром переконання, пані Галина гуртує навколо себе людей небайдужих, істинних українських патріотів: творчу інтелігенцію, педагогів, молодь і людей поважного віку. Вона — одна з ор-

ОПТИМІСТКА З НЕПРОСТОЮ ДОЛЕЮ

світництвом, гастролювала Україною, своєю творчою діяльністю сприяла відродженню української мови та національної культури. Талановита актриса Галина Кажан створила і зіграла на сценах України і за кордоном цілу низку моновистав за творами українських та зарубіжних класиків. Це, зокрема, “Маруся Чурай” і “Берестечко” за романами у віршах Ліни Костенко, “Дума про Україну” за поезіями Тараса Шевченка, “Яка це музика — любов!” за поемкою “Мазепа” Володимира Сосюри, “Монологи експонатів фашистського концтабору” (за творами волинського поета Олександра Богачука). Особливо близькі актрисі жіночі образи, доля жінки. Серед моновистав Галини Кажан — яскраві “Одержима”, “Вогонь моїх пісень”, “Та вір мені, що я тебе любила” за творчістю Лесі Українки, “Свята святих” за повістю Володимира Яворівського “Автопортрет з яви”

прочитанні літературних творів”, який полонить слухачів високим професійним і науково-методичним рівнем.

Галина Володимирівна — постійна ведуча міжнародних фестивалів українського фольклору “Берегиня” (Луцьк), “Покуть” (Харків), “Роде наш красний” (Київ), “Дзвени, бандуро, в козацькій країні” (Дніпропетровськ) та інших.

Тривалий час пані Галина працювала на студії Волинського телебачення, створивши багато цікавих та корисних програм і передач про незвичайні людські долі та видатні місця України, мальовничі куточки природи і красу рідного краю. Її статті в періодиці захоплюють широтою інтересів, своєрідністю світобачення, ширістю, мовною вишуканістю.

Заслужена артистка України Галина Кажан підтримує всі культурно-мистецькі заходи, які проводять національно-патріотич-

ні організації акцій-мандрівок волинських просвітан шляхами І. Я. Франка “Від Колодязного до Нагуєвич” (2006 р.), на батьківщину Т. Г. Шевченка “На прощу до Тараса” (2007 р.). Торік волинські просвітяни обрали Галину Кажан головою обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”.

Народний художник України Тетяна Галькун зі створеного артисткою сценічного образу написала портрет великої просвітителки минулого Галшки Гулевичівни. Саме цей портрет відкриває експозицію виставки “Одержима Україною”, яку відкрили у Волинському краєзнавчому музеї до ювілею просвітяниці. На виставці експонують фотодокументи, афіші, сценічне вбрання, фрагменти декорацій. Створені актрисою образи героїв моновистав яскраво ілюструють не лише сторінки національної історії й культури, а й малюють портрет нашої видатної сучасниці.

Олена ШУЛЬГА

Наталія Петрівна Савчук народилася у стародавньому волинському містечку Дубні, у благословенному краї, де кожен метр землі дихає славою предків та їхнім високим духом. Тут, біля занедбаного замку князя Костянтина Острозького, минало її дитинство. Спостерігала, як польський костел перетворили на комору, та й молитися в ньому стало нікому — поляки поспіхом виїжджали на етнічну батьківщину. Система войовничого атеїзму руйнувала храми, не з'ясовуєчи, православний чи католицький, але не могла знищити віри в людських душах. Зайди не здатні усвідомити, що корінне населення живиться енергією рідної землі. Саме земля — свята і грішна — допомагала людям не втратити віри і кликала до боротьби. Історична, генетична пам'ять — це те, на чому стоїть народ, нація. Родинні гени кличуть до джерел. Тож плондрування та зневага викликали лише глибоко прихований спротив, який інколи виривався назовні.

Волинські перекази і легенди, народні пісні залишали в дитячій пам'яті глибокий слід. І хоч дорослі уголос говорили далеко не все, дитяче серце відчувало несправедливість і кривду, які терпів рідний народ. Саме тому після закінчення школи у самома серці Волині — Здолбунів Наталка вступила на українське відділення філологічного факультету Рівненського педагогічного інституту. Учителюючи, мала змогу не лише донести до дітей своїх земляків знання з рідної мови, а й прищепити любов до глибинних джерел слова, до витоків прабатьківської землі.

Невдовзі молоді вчительку запросили на роботу до відділу освіти Здолбунівсько-

го району. Вона погодилася, бо розуміла, що зможе впливати на навчальний процес не в одній школі, а в цілому районі.

Згодом перейшла в управління освіти Рівненської області. Тут розробила програми народознавчих курсів, факультативів, конкурсів, гуртків, виховних заходів для шкіл та вищих навчальних закладів Рівненщини.

«ВІРЮ В МАЙБУТНЄ!»

Цю незвичайну жінку знає вся просвітянська громада Рівненщини. Завжди елегантна, вишукана, привітна, вона випромінює сяйво й невтомним ентузіазмом, прагненням до дії запалює всіх навколо.

Наталія Савчук була однією з ініціаторів відродження Товариства української мови ім. Тараса Шевченка на Рівненщині. 1993 року її обрали до складу правління обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Разом із головою міського об'єднання “Просвіти” Ярославом Гірником створила осередок товариства при обласному управлінні освіти і науки. З її ініціативи започатковано першу в Україні програму національного виховання школярів “Моя земля — земля моїх батьків”, обласний огляд-конкурс патріотичної пісні “Червона калина”. Роботу з дітьми й молоддю пані Наталія й нині вважає найважливішою, адже яким виховаєш молоде покоління, таким і буде майбутнє твоєї країни. Тож опікується олімпіадами з рідної мови й літератури, Міжнародним конкурсом знавців української мови ім. Петра Яценка. Вихованці Наталії Петрівни — переможці конкурсів та олімпіад — стають студентами прес-

тижних навчальних закладів країни. Та перемоги на конкурсах — не найважливіше, вважає пані Наталія. Суттєво, щоб усі школярі долучилися до знань про власний народ, тож з її ініціативи створюють українознавчі світлиці та куточки майже в усіх школах області.

Наталія Петрівна була серед ініціаторів святкування 100-річчя з дня народження

видатного поета-емігранта, нашого земляка Олекси Стефановича в Острозі, ювілеїв інших поетів “празької школи” у Здолбуніві. Без неї не обходяться Шевченківські дні, поетичні вечори творчої молоді. Багато праці вклала вона у створення музею Уласа Самчука в Дермані, долучилася до встановлення йому пам'ятника в Рівному. Пані Наталія була однією з ініціаторів ушанування пам'яті визначного художника, графіка і громадського діяча, вояка УПА, члена Української Головної Визвольної Ради Ніла Хасевича, уродженця Костопільщини, що загинув 1952 року. 4 березня 2002-го за ідеєю просвітяни, і зокрема Наталії Савчук відбувся похід до місця загибелі патріота, у Рівному одну з вулиць названо його іменем.

Пані Наталія через просвітянські заходи прагне повернути своєму народові його історію, яку сторіччями чужоземні загарбники не давали можливості писати й досліджувати. Уже на її пам'яті компартійна сис-

тема пильнувала, щоб до краян не потрапили ті, хто не вписувався у тло комуністичної ідеології. Тому повертає нині волинська громада ні, не забути, а лише замовчувані імена. Десятиріччями вони незаслужено залишалися на узбіччі нашої духовності. Тож Наталія Савчук прагне донести до краян правду про видатних земляків, вона — активна дописувачка обласної та всеукраїнської преси. І це жодним чином не пов'язано з її посадовими обов'язками, це величя душі. “Вірю в майбутнє України!” — таке її кредо.

Діяльність пані Наталії знаходить підтримку родини. Дочка Оксана — послідовниця матері, філолог за фахом, кандидат наук, одну з перших наукових розвідок у 90-ті роки присвятила творчості раніше замовчуваного видатного українського письменника Уласа Самчука. Племінниця Олена Єфімчук — лауреат Всеукраїнського конкурсу “Гранослов”, українсько-німецької премії Олеса Гончара. Сестра Марія, архітектор за фахом, — найбільша подруга й однодумець, завжди підтримує порадою й ділом. Чоловік прихильно ставиться до переконань дружини і сприяє в усіх її починаннях. Тож у родині панує злагода і гармонія.

Людина глибоко віруюча, Наталія Петрівна разом із близькими щонеділі відвідує богослужіння. Але похід до храму не вважає найголовнішим: важливо, щоб Бог був у душі. Із певністю може сказати, що завжди дотримувалася Божих заповідей.

Педагогічну діяльність продовжує і нині як учитель української мови і літератури, постійний член журі українознавчих конкурсів України й області. Вона член обласного правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка і має ще багато ідей і творчих задумів.

ІДЕОЛОГІЧНА ПРИПРАВА ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ

Володимир Панченко

Уляна ГЛІБЧУК

— Якось упав мені в око матеріал у газеті про те, що має відбутися зустріч тодішніх міністрів культури України й Росії Юрія Богуцького і Михайла Швидкого. Їхні плани щодо спільного святкування Полтавської битви мене насторожили. Погодьтеся, що тяжко уявити, як можуть дві держави відзначити неоднозначну в історії подію. Для України Полтавська битва обернулася національною катастрофою, після якої припинилася будь-яка форма автономії, а для Росії закріпилася в історії як слава “руському оружию”. Як можна спільно відзначити славу “оружию” і національну катастрофу? Ми з колегами-науковцями вирішили поїхати в Полтаву і провести там “круглий стіл”. Дискусія — перший крок. Насамперед зачепили проблему Полтавського музею, який так і залишається музеєм Петра І. Там навіть є експозиція, присвячена російському флоту. Коли запитали у працівників музею, як пов’язаний російський флот із Полтавською битвою, то відповіді не отримали.

Повернувшись, ми провели “круглий стіл” у Києві. Підсумком його стало створення громадського комітету, мене обрали головою. Почали з того, що написали лист Президентів України, в якому сформулювали свої ініціативи і комплекс подій, пов’язаних із Мазепою й Полтавою. Не можна все прив’язувати лише до Полтавської битви 1709 року. Було багато й інших подій. Наприклад, восени 1708 року Іван Мазепа зробив політичний вибір, який привів до українсько-шведського союзу. Причини такого кроку треба знати.

Думаю, що саме завдяки нашому листу 9 жовтня 2007 року з’явився указ Президента України “Про відзначення 300-ліття подій, пов’язаних із воєнно-політичним виступом Івана Мазепи та укладенням українсько-шведського союзу”. Філософія цього указу мені подобається. Це як частинка ширшого історичного простору, без конкретної прив’язки до битви. Відповідно до указу, було створено урядовий оргкомітет на чолі з віцепрем’єром Іваном Васюником. Паралельно працював наш громадський комітет. Ми кілька разів виїздили в Полтаву, зустрічалися з місцевою владою. Обговорювали, як змінити експозицію музею, вшанувати пам’ять полеглих козаків.

— Ви маєте на увазі, що там немає жодного українського пам’ятного знака?

— Є шведський меморіал і російський — помпезний курган-склеп і храм, відкритий ще за участі царя Миколи II 1909 року. Тоді Патріарх російський приїздив, відкрили музей. Жодного українського знака, який засвідчив би, що на полі бою полягли козаки, нема. Є лише малесенький хрест навпроти монументальної могили шведів. Встановлений без участі влади, він тільки підкреслює нашу вбогість...

— Тож продовжимо про роботу громадського комітету.

— Згодом настав момент, коли нашу активність помітили державні органи. З подачі Секретаріату Президента мене включили до державного оргкомітету. Зусилля державного і громадського комітету об’єдналися. Ми підготували документи: концепцію відзначення Полтавської битви і план реалізації заходів. 12 черня мало відбутися візне засідання у Полтаві за участі Васюника і міністра культури Вовкуна, але воно не відбулося. Потім ще раз мали їхати — і знову зірвалося. Зрозуміло, що час працює проти нас. У серпні всі чиновники йдуть у відпустку. Коли реалізувати 20 пунктів цих документів? Така реальність сьогодні.

— Усе-таки розкажіть про цей документ.

— Перші два пункти документа стосуються реекспозиції музею. У нас є пропозиції, які підготували історики НАН України, щодо оновлення та зміщення смислових акцентів на історичну подію 1709. 17 жовтня цього року в Києво-Могилянській академії за участі України, Швеції, Польщі, Росії плануємо провести міжнародну наукову конференцію “Іван Мазепа та його доба”. Конференція почнеться в Києві, а закінчиться в Полтаві. Мають брати участь авторитетні вчені, які виконуватимуть не просто наукову, а науково-популяризаторську місію.

— Мета конференції — розставити саме українські акценти?

— Слід подати український погляд на ті події. Адже Полтавський музей — це російський погляд. Маємо заявки на конференцію з російського боку, зокрема від петербурзького історика Тетяни Яковлевої-Каїрової. В серії “ЖЗЛ” вийшла її монографія “Іван Мазепа”. У ро-

Улітку 2009 року Україна відзначатиме 300-річчя подій, пов’язаних із воєнно-політичним виступом Івана Мазепи. На відміну від Росії, для нас це не свято. Доктор філології, професор Києво-Могилянської академії Володимир Панченко вважає, що поразка гетьмана Мазепи в Полтавській битві стала початком нашої національної катастрофи. Сьогодні тяжко передбачити, яку “важку артилерію” залучить північний сусід, щоб гучно відсвяткувати славу “руському оружию”. Можна чекати всього: від шовіністичного присмаку російської естради у центрі Полтави до святкових феєрверків та салютів... Володимир Панченко очолює громадський комітет, якому небайдуже, як відбуватимуться події влітку 2009-го.

сійській історіографії це, мабуть, перший неупереджений погляд на постать гетьмана і його добу.

Ще один цікавий пункт стосується Самійла Величка — знаменитого літописця. Він жив за десять кілометрів від поля Полтавської битви, у селі Жуки. Це була власність Кочубея. У цьому селі теж стояли війська Карла і Мазепи, але воно не потрапило до заповідника “Поле Полтавської битви”. Тож ми запропонували поставити там пам’ятник Самійлу Величкові, відновити церкву, біля якої його поховано. Там вже є пам’ятник словацькому літописцю Даниїлу Крману, який теж був свідком тих подій і в своєму щоденнику написав про 1708—1709 роки. Звісно, пам’ятник встановили словаки. Як на мене, то проглядається цікава ідея: створити пантеон трьом літописцям: Самійлові Величкові, Даниїлу Крману та Густаву Адерфельдові, який був офіційним хроністом Карла XII і загинув на полі бою. Він довів свій щоденник до вирішальної битви.

— А його літопис?

— З ним відбулася драматична історія. Хтось підхопив сумку загиблого, і вона пройшла шлях війська, що відступало. 1730 цю хроніку видали в Роттердамі французькою мовою. До речі, в бібліотеці Кіровограда зберігається перше видання щоденника в чотирьох невеличких томиках мовою оригіналу. Називається “Воєнна історія Карла XII”.

— Ця розповідь викликає гіркі емоції... У нас усе-таки низький рівень видавничої справи: ні у кого з видавців немає навіть імпульсу перевидати такі твори. Світлої пам’яті Анатолію Перепадя казав, що першим правилом має бути бажання перекладача. Бажання.

— З’являються такі бажання. У складі нашої громадської групи є видавець. Потреба видавництва у роботі оргкомітету була нашим обов’язковим пунктом. Звісно, оп-

рацьовуємо й ідею книжки. Провели вже переговори з Кіровоградом з приводу перекладу хроніки Адерфельда.

Однак, ще не вирішили остаточно, що буде у Полтаві влітку 2009 року, бо пам’ятники і конференції — це дуже добре, але сьогодні складно передбачити ідеологічну приправу майбутнього дійства. Тим більше, що можуть бути всілякі несподіванки з боку Росії. Поки що вона свою ініціативу виявила так: до Полтави приїздив Віктор Черномірдин і зустрівся з міським головою Андрієм Матковським. Вони уклали меморандум, який з боку полтавського мера був некоректним. Матковський за це отримав зауваження МЗС України. Не можна укладати договори з іншою державою без відома МЗС.

Поруч із музеєм зберігся будинок 1909 року — перший музей Полтавської битви. Він порожній і потребує реставрації. У меморандумі російська сторона зобов’язується його реставрувати і відкрити там православну школу і культурний центр Російської Федерації. Виникає питання: це буде культурний центр чи ідеологічний форпост? Ми зіткнулися з юридичними перешкодами. Цей будинок — власність Церкви, і просто забрати його, наприклад, в руки міста, неможливо. Отже, треба домовлятися з Українською Церквою Московського патріархату, а це непросто. Можливо, краще почати процес відчуження церковного майна, інакше матимемо справді активний російський форпост поруч із музеєм і полем Полтавської битви. Далі все залежатиме від позиції Києва, від Васюника та реальних дій державного оргкомітету.

— Щоб не вийшло так, як з пам’ятником цариці Катерині...

— І я цим переймаюся. Ми втрачаємо час: зірвалося одне засідання, друге... Ми повинні бути динамічнішими і чіткішими в позиції щодо пам’ятника Мазепі. Полтавська міська державна адмініс-

трація пропонує встановити пам’ятник трьом: королю, цареві й гетьману. Місто провело конкурс і вже визначило найкращий проект. Його концептуальна задумка начебто непогана: шахівниця і головні постаті у вигляді шахових фігур. Але пам’ятник Петрові I вже є. Колись інтер’єрний, він стоїть перед входом у музей. Побойючись істерик Москви, міська рада прийняла рішення цей пам’ятник не чіпати. Якщо ж реалізувати пам’ятник-шахівницю, то виходить, що Петрів буде двох.

— Забагато...

— Крім того, архітектурно і просторово задум шахівниці вирішити складно. Можна встановити пам’ятник лише Мазепі. І не на полі битви, а в Полтаві. Там є гарне історичне місце біля Успенської церкви XVIII століття, поруч із будинком Котляревського. Це найкращий вихід — не протягувати негативних смислових акцентів. Поле Полтавської битви — це місце поразки українського гетьмана. До речі, як меценат Мазепа багато зробив для Полтави. Зокрема Христо-Воздвиженський монастир будували за його кошти. Наполягали, щоб пам’ятник спорудили до 30 березня. За версією істориків, саме цього дня 1639 року народився Іван Мазепа.

— Ви казали, що у жовтні проходите міжнародна наукова конференція, присвячена Івану Мазепі та його добі. Сумніваюся, щоб щось схоже було в Росії, а от цікаво, чи ініціювала Швеція такі наукові зібрання?

— Про широкі наукові конференції мені невідомо, але знаю, що у Полтаві часто працюють шведські археологи. На “круглому столі”, який організував наш громадський комітет, була цікава доповідь шведського вченого, який розповідав про археологічні знахідки.

Шведи користуються сучасною технікою. Показували нам прилад і його можливості: щось схоже до рентгенівських знімків крізь землю. Так, уже є техніка, яка дає можливість обійтися без лопати.

Відомо, що на державному рівні тривали переговори про те, щоб у Швеції встановити пам’ятник Мазепі. Однак шведи досить стримано ставляться до постаті Карла XII. В їхній історіографії вона неоднозначна. Адже саме за його правління відбувся занепад великої держави. У великих імперій, як правило, кепський фінал. Тому дивуюся прагненню Росії до імперського майбутнього. До речі, зараз у них стартував телепроект “Ім’я Росії”, щось на кшталт наших “Великих українців”. Сьогодні лідирує Сталін, другої позиції не пам’ятаю, а третє і четверте місце посідають Ленін та Іван Грозний. Нехай це шоу, а не соціологічне дослідження, але в ньому захована гірка правда про Росію. Агресивний ряд імен свідчить про її імперський апетит...

— Як бути Україні поруч із таким хижим сусідом?

— Нам ніхто не буде страшний, якщо знатимемо, чого прагнути. Наша найбільша проблема — консолідація суспільства, об’єднання громадськості докола трьох-чотирьох головних пунктів, які стосуються внутрішньої й зовнішньої політики.

Панорама Полтавської битви

Ніна ГНАТЮК

Не випадково презентація нових видань двох подольан, залюблених у рідну землю, відбувалася не в якомусь престижному залі, а під багатівковими липами, які посадив ще дід Михайла Коцюбинського. На подвір’ї Вінницького літературно-меморального музею зібралися української літератури зібралися журналісти, письменники, краєзнавці, бібліотекарі, вчителі, природолюби. Приємно було серед квіткового розмаїття, що заповнило весь обшир цього священного куточка неподалік Південного Бугу, не лише привітати заслуженого журналіста України, письменника Івана Волошенюка з 70-річчям із дня народження, а і з видом нової книжки “Все те, що на серце лягло”. Це своєрідний ліричний літопис його журналістських свят і буднів. За півсторіччя роботи у газетах і на радіо Іван Степанович зустрів чимало людей, які zostалися у його серці навечно. І серед них передусім, друзі юності, колеги-радіожурналісти Тимофій Боборикін, Євген Київський, письменники Станіслав Тельнюк, Микола Рябий, Анатолій Бортняк. А розміщується обласне радіо у Вінниці на вулиці Чкалова, у старовинному особняку, де під час громадянської війни був штаб Симона Петлюри. Отож туди, у “спальню” С. Петлюри, приходило

чимало людей різного віку.

Імена багатьох із них знаходимо на сторінках цієї книжки. Це самобутня поетеса, колишній директор радгоспу ім. Суворова з Ямполья Галина Сіра, книголюб Володимир Афанасьєв, мудрець-енциклопедист Мефодій Рябий, талановиті самодіяльні митці Цекинівки, Шляхової, Буші, Ольгополя, інших придністровських і надбужанських сіл.

19 листопада 1984 року на зборах Вінницької обласної організації Спілки письменників України приймали до письменницьких лав Івана Волошенюка. На той час йому вже виповнилося 46 років. І я, характеризуючи його творчий доробок, сказала тоді: “Волошенюк мов яблуня. Є серед сортів цих дерев ранні, що швидко плодоносять, але плоди їхні лежать зонайбільше два

аромати — ці плоди лежать довго. Іван Волошенюк — пізня яблуня”.

Маючи звичку купувати хороші книжки, я їх не ховаю в шафі, а даю читати. Колись, прочитавши “Барвінок холоду не чує”, мій сусід повернув не книжку, а гроші: “Залишаю, щоб читали діти і внуки, а ти собі купиш іще одну”. Це — найкраща оцінка творчості Івана Волошенюка.

Є в Івана Степановича давній надійний друг — фотокореспондент Олександр Гордієвич. 48 ро-

топапері зберегти для нащадків їхні обличчя, а й відтворити духовний світ яскравих особистостей.

Ветерани журналістики віднедавна співпрацюють із генеральним директором фірми “Віноблагороліс”, відомим меценатом Михайлом Вдовцовим. Він дбає не лише про збереження природи Поділля, його історичних пам’яток — Буші, Гайдамацького яру, а й плідно займається краєзнавством — нещодавно вийшло його дослідження з історії рідного села

ЗЕМЛЯ, ЩО ГОДУЄ, ОКРИЛЮЄ

тижні; є пізні, що довго досягають, нагромаджуючи вагу, смак і

кві він працював фотокореспондентом інформгентств ТАРС—РАТАУ, Укрінформу, видрукував не один фотоальбом. І в день ювілею свого побратима Олександр Гордієвич презентував новий фотоальбом — “Побачити і відчутти”. У ньому — неповторні краєвиди рідного Поділля, улюблені місцини в Карпатах, паризькі й варшавські вулиці, дворики. Але найбільше, що запам’ятовується у фотоальбомі, — фотопортрети Володимира Яворівського і Софії Ротару, Михайла Стельмаха й Андрія Чебикіна, Віталія Газинського й Олега Черногуза, Богдана Ступки і Володимира Забаштанського, прославлених хліборобів Пилипа Желюка й Анатолія Пачевського... Митцеві вдалося не лише на фо-

Довжка Ямпільського району — “Романтичні овиди Кетрос”. До книжки включено й розповіді про багатьох подільських митців, дорогих серцю людей. А закінчується книжка Михайла Вдовцова такими несподіваними рядками: “Нещодавно провідав Карпати. У Рахові два гуцулі віком сорока—сорока п’яти років пояснювали мені причини виникнення катастрофічних повеней у горах. — “Вино тут не природні катаклізми. Усунути їх із допомогою будівництва нових доріг неможливо. Вина полягає в несправедливості нашого життя. Настав час змінюватися нам самим, бо це нас карає Господь!” Я собі подумав: “Який могутній механізм самоочищення!”

ПАМ’ЯТНИК ГОГОЛЮ

Анатолій ПОДОЛИННИЙ,
професор Вінницького
педагогічного університету
ім. М. Коцюбинського

У Могилеві-Подільському стоїть пам’ятник Миколі Гоголю. На постаменті його викарбувані слова: “Н. В. Гоголю. От граждан города. 1872 год”. Це один із перших пам’ятників великому письменникові в Україні й Росії. Хто ж його відкрив тут, як це відбулося?

Історію пам’ятника любив розповідати літературознавець, академік Микола Гудзій, який народився в Могилеві-Подільському. А сам чув її у сімейному колі ще до революції. Це був родинний переказ.

Десь у сімдесятих роках позаминулого сторіччя в Могилеві-Подільському був аматорський театр. Щоб ушанувати пам’ять про Гоголя, місцеві актори вирішили поставити “Ревізора”, але... в могилівському варіанті, бо в їхньому місті побував “Хлестаков”. Якийсь одеський пройдисвіт, “купец” Гальперін напередодні зумів обдурити майже половину могилівських купців і чиновників, прикинувшись інспектором зі столиці. Отож, кожному персонажеві гоголівської комедії було знайдено відповідну особу в чиновницькому й поміщицькому світі повітового міста. На сцені відтворили навіть покої міського голови, дістали одяг, що його носили в Могилеві урядовці, поліцейські та різне панство.

Настав день вистави. Розпочалася перша дія. Несподівано глядачі побачили на сцені якого голоу Хаджі, міського суддю Силича, поміщиків Красовського та Пенковського, інших знайомих. Образ місцевого поштмейстера вдало відтворив Каленик Гудзій, батько майбутнього академіка. Під час гри актори навмисно “забували” імена головних персонажів, називали їх справжніми іменами місцевих можновладців. У залі вибухав сміх упереміш із гнівними вигукми. Дехто з тих, що впізнав себе на сцені, кинувся геть.

Проте голова, що сидів з усією родиною в першому ряду, дивився мовчки. Дивився, терпів і... не витерпів. Коли в якомусь місці актор особливо вдало і дотепно перекирив Хаджі, той схопився з місця, стрибнув на сцену й щосили вліпив запотилничка своєму двійникові. Актор не розгубився — і Хаджі тут-таки дістав здачі.

На сцену вискочили й інші “герої” комедії. Діялося щось неймовірне. Гвалт, регіт, колотнеча. Одні гукали: “Закрити комедію!” Інші, й таких було набагато більше, кричали: “Далі!” Зчинилася справжня бійка, під час якої й зуби сіялися, і пики були розмалювані синцями. Каленикові Гудзію хтось надкусив вуха. Навіть могилівські держиморди не скоро вгамували розшаленілий натовп.

Після тривалого антракту, коли зал залишили всі висміяні чиновники, виставу продовжили. Наприкінці виконавцям влаштували бурхливу овацію, і тоді хтось із глядачів вибіг на сцену і запропонував:

— Зберімо гроші на пам’ятник Миколі Васильовичу Гоголю в нашому місті!

Рядами пішов капелюх. У нього посипалися паперові гроші й золоті монети.

Постамент з’явився швидко. Його витесали з найкращого білого “жорнового” каменю грушанські (з того ж таки повіту) каменярі. А погруддя письменника замовили аж у Києві. На жаль, справа затяглася. Минули роки, та все-таки ж настав час, і бронзового автора “Ревізора” було встановлено на постаменті на перехресті Вірменської вулиці та Олександрівського проспекту.

Був це 1897 рік. Микола Гоголь постав у місті, в якому 240 років тому його предок, полковник Остап Гоголь очолив Придністровський козацький полк. Звідси коріння Гоголів. То, може, час подумати могилівцям про ще один пам’ятник Гоголю, тепер уже Остапові, полковнику, наказному гетьманові, сподвижникові Богдана Хмельницького?

Уперше Олена Пчілка відвідала Могилів над Дністром у 80-ті рр. позаминулого сторіччя: разом із донькою Лесею приїжджала до знайомих.

Восени 1917 р. в Могилеві-Подільському оселилася з родиною дочка письменниці Ізидора, у шлюбі Борисова. Саме до неї незабаром довелося переїхати сімдесятирічній матері. Ось якими були обставини цього переїзду. У березні 1920 р. в Гадячі, де жила Олена Пчілка, відбувся вечір Тараса Шевченка. У залі гімназії заспівали “Ще не вмерла України...”, розгорнули жовто-блакитний прапор. Хтось одразу доніс владі. На свято прибув місцевий більшовицький провідир Крамаренко, кинув прапор собі під ноги, топтав його, погрожуючи зібранню. У залі почали гукати: “Ганьба Крамаренкові!” З різким протестом виступила Олена Пчілка. Вранці наступного дня її заарештували. Рідним вдалося, хоч було це нелегко, визволити стару матір і відвезти до Могилева-Подільського, де її зять Юрій Борисов завідував сільськогосподарським технікумом, а Ізидора читала лекції у цьому навчальному закладі (згодом вони стали викладачами педагогічних курсів).

Через рік із Лоцманської Кам’янки (біля Катеринослава) переїхала до матері зі своєю сім’єю ще одна дочка — Ольга, за чоловіком Кривинюк. Вона мала медичну освіту, працювала лікарем, але, як майже всі в цій талановитій родині, писала, перекладала, збирала етнографічні матеріали. Ольга стала першим біографом Лесі Українки.

Трохи раніше до родини Косачів приєдналася їхня невістка Олександра Судовщикова, відома письменниця, що взяла чоловічий псевдонім Грицько Григоренко. Так у невеликому подільському містечку на південно-західному українському пограниччі збиралася до купи велика, знана в Україні родина Косачів. Незабаром вона стала тут осередком культурно-мистецького життя.

У Гадячі й Могилеві-Подільському Олена Пчілка написала низку п’єс для дітей: “Весняний ранок Тарасовий”, “Казка Зеленого Гаю”,

“Дві чарівниці”, “Скарб”, “Боротьба”, “Кобзареві літа”, “Мир миром”, “Киселик”. Ці твори були спрямовані на виховання у юних українців любові до України (всупереч тодішнім тяжким обставинам після поразки української революції), її прекрасної природи, пошани до трагічної й героїчної історії рідного краю, великих її діячів, передусім Тараса Шевченка. За деякими з п’єс було поставлено спектаклі: Ольга Кривинюк, учительючи в школі імені Івана

селянському, при всіх злигоднях, стільки праці й клопоту”.

Зацікавилася Олена Петрівна й “калінівським дивом” — сержовим релігійним спалахом у свідомості селян того часу, про що й видрукувала окрему статтю в “Етнографічному віснику” за 1925 рік — “Українські народні легенди останнього часу: (Записи 20-х рр. на Вінниччині)”.

У Могилеві-Подільському Олена Пчілка писала також оповідання (в деяких відображено побут придністрянських сіл), вірші, перекладала, листувалася, піклувалася про видання в Україні творів Лесі Українки, підтримувала літераторів-початківців. Це було її властиве все життя: так, саме Олені Пчілці завдячував молодий поет із Вінниччини Валер’ян Тарноградський, що його збірку “Барвінковий цвіт” зі своїм вступним словом вона видала 1911 року.

З літа 1924-го Олена Пчілка почала отримувати персональну пенсію, а у вересні її обрали членом кореспондентом Академії наук України. Ця подія збіглася з її переїздом до Києва разом із сім’єю дочки Ольги. Незабаром у Києві опинилися й Борисови. За кілька місяців до цього через хворобу залишила Могилів-Подільський Олександра Судовщикова (Грицько Григоренко): вона померла в Києві у квітні.

Цей “вихід” із далекого подільського містечка до Києва не приніс счастья Косачам. Настануть страшні тридцять, а з ними численні арешти, заслання, тюрми і концтабори — і в цьому пеклі видатний рід Косачів було топтано і зведено нанівець. Імовірно, могилів-подільський період життя Олени Пчілки був останнім більш-менш спокійним і придатним для творчості. Проте він і досі недостатньо досліджений, потребує подальшої уваги науковців і краєзнавців.

“Красо України, Подолля”, — писала Леся Українка про наш край, не підозрюючи, що в майбутньому ці місця увійдуть у долю її родини, що її іменем та іменами Олени Пчілки і Грицька Григоренка пиштимуться вінничани.

Людмила ІВАННІКОВА

ЖНИВАРСЬКІ ОБРЯДИ В УКРАЇНІ

Зажинки, жнива, обжинки — це завершення весняно-літнього циклу календарної обрядовості, пов'язаного із закликанням урожаю. Тут поєднуються поезія хліборобської праці, радість від щедрого ужинку з прадавніми віруваннями в неперервність життя природи, з обожненням землі, ниви, хліба, самих женців, із закликальною магією, яка мала забезпечити гарний урожай наступного року.

Жнивварські обряди надзвичайно урочисті, своєю урочистістю вони споріднюються з весільним обрядом (а може, й запозичили в ньому деякі елементи) і навіть з колядуванням та щедруванням, адже в жнивних та обжинкових піснях провідний мотив — величання панів господарів, княгині (найкращої жниці) та женців, звучить побажання багатства й добробуту. Звеличується тут і останній сніг, який набуває міфологічних рис прадавнього слов'янського божества, що уособлює дух предків, дух ниви, урожайності, достатку.

Спеціального обряду "зажинки" не було, принаймні, він не зафіксований в етнографічній літературі. Люди, з якими зустрічалися в різних областях, дають суперечливі свідчення. "Зажинок — це перша жменя, її приносили додому й ставили на покуті, доки сіяти, а тоді тереблять в зерно і сіють. Обжинок — остання жменя. Колоски ці святили на Спаса в церкві разом з яблуками. Обряду не було — вишов чоловік, помолвився, перехрестився та й працює". (с. Губча Хмельницької області).

Отже, зажинали ниву в легкий день, в поле виходили всією сім'єю, господар брав хліб, ставав лицем до сходу сонця і, знявши капелюх, благословляв: "Дай, Боже, в час добрий, в доброму здоров'ї пожать та й на той рік дождать!"

Так було в нас на Волині, коли обряд втратив свою первозданність. А в центральній Україні до кінця XIX сторіччя збереглася традиція зажинати жито толокою: П. П. Чубинський зауважує, що на Чернігівщині зажинали хліб усією громадою, попередньо домовившись. Це могли робити будь-якого дня, крім понеділка, який вважали нещасливим. Але найчастіше починали в середу або п'ятницю. День зажинок проводили як свято. Господиня готувала на обід вареники з сиром. Після обіду вся сім'я вирушала в поле, де господар перший починав жати зі словами: "Господи, благослови!" За всі жнива сам господар повинен зажати не більше п'яти снопів. Решту на Поділлі жали толокою, як описує Олександр Воропай: "За тиждень після Петра починалися жнива. Першими виходили на ниву з серпами й в'язали снопи".

Цікавими були ритуальні дійства з першими вижаними колосками. Наприклад, пожавши перший сніп, одна зі жниць підносила його вгору над собою і зверталася до нього, як до живої істоти, молитвою-речитативом, бажаючи добрих жнив і багатого врожаю. Потім цей сніп занесли додому й ставили на покуті під образом.

Надзвичайно архаїчні речі пощастило мені записати від старожилів мого рідного села Губча Старокостянтинівського району Хмельницької області. У нашому селі перший сніп називали Колядою, і в'язали його з перших вижаних стебел всякого збіжжя — жита, пшениці, вівса, ячменю. Отож, збирали його не одного дня, а протягом усіх жнив і складали до купи у величезну квітку, яка стояла на полі. "Серпом махне — і зачне першу жменю, яку візьме... Жменю жита, вівса, ячменю — всього, що є в полі, — і такий снопок виходить Коляда. А перев'язує його так: візьме кілька стебел звідси, закрутить і доверху колосочки поставить із цих стеблинок. Тоді кладе її на ме-

Микола Пимоненко. "Жниця"

жі, а тоді забирає додому, вішає в коморі під сволюком, щоб не з'їли миші до Різдва. А на Різдво вносять її в хату і ставить на покуті, там вона стоїть дві неділі, всі свята, а тоді обмолочують і віддають курям" (записано 5 вересня 1992 р.).

На Поділлі господиня сама також зажинала перший сніп, приносила його додому й ставила або на покуті, або в стодолі, де він зберігався до закінчення молотьби. Після того обмолочували його окремо від інших, а зерно з нього святили в церкві й перед початком сіви змішували з усім насінням. Соломою з першого снопа годували корів, щоб не хворіли.

Звичайно, під час жнив в'язали снопи, а щоб зберегти хліб від дощу до кінця жнив, складали його у копи. Копи — 60 снопів, складених навхрест один до одного колосками досередини. Іноді клали півкопи — по 30 снопів. Кожна півкопа або копа мала два особливі снопи, які оберігали її від дощу й від проростання зерна в землю. Перший сніп, що клася на землю, називався в моєму селі "душа". А на нього вже складали так само хрестом всі інші снопи. Це робили, щоб не прорости колоски до землі, бо часом довго йдуть дощі". (Записано від матері 12.03.1994 р.). Ніяких ритуальних дійств з "душею" не відбувалося, її вимолочували разом з усіма снопами.

Коли завершували копу, то хазяїн звернувши клав "шапку" — величезний сніп, якого зв'язував дуже тісно, товстим перевеслом, щоб не можна було витягнути звідти жодної стеблинки. Сніп цей збивали об землю, щоб мав рівний верх, по якому стікала б вода і не затікала в копу. Це робив господар дужими руками.

Найбагатшим і найкрасивішим був обряд обжинків. До його елементів належать архаїчні ритуали: заплітання обжинкового вінка, за-

в'язування бороди, пошанування останнього снопа.

Жати жито в більшості регіонів України звичайно закінчували до Спаса, а іноді й до Іллі.

Залежно від того, якого дня закінчували жати, тому святому зав'язували бороду: "На ниві залишають кущик жита. Дівчата кладуть усередину шматок хліба і дрібок солі. І потім цей кущик закручують "на бороду Іллі" (на бороду Спасові, Пантелеймонові). Виконують при цьому щедрівку "Ходить Ілля на Василя" (М. Максимович. "Дні і місяці українського селянина").

Що ж воно таке — "борода"? Більшість учених сходиться на думці, що це жертвоприношення землі та польовим духам, птахам. За уявленнями наших предків, житні духи живуть влітку на нивах. Коли ж хліба дозрівають і селяни починають жати або косити, хлібне божество вітає від серпа та коси і ховається в тих колосках, які ще залишилися на ниві (ці вірування відображено в "Лісовій пісні" Лесі Українки). Разом із останніми вижаними колосками хлібне божество ховається в останньому дожинковому снопі, з яким його приносять на тік або в оселю. Ось чому дожинковий сніп іноді також несли у вигляді живої істоти в людській одежі і ставили на покуті, де звичайно перебувають духи предків. Такий сніп ще називають Дідухом. Відгомін стародавніх уявлень про останній сніп Дідух знаходимо в обжинкових піснях:

*Котився снопочок по полю,
Просився в женчиків додому:
— Візьміть мене, женчики,
з собою,*

*Занесіть мене в стодолу,
Бо вже ж бо я в чистім полі
побувся,*

*А буйного вітреньку научився,
А дрібного дощичку напивився,
А ясного сонечка напікса,
Я в стодолоньці погощу*

Та й на нивоньку знов піду.

Вирощуючи хліб, житні духи нібито готували запаси для себе. Тому не можна забирати з поля всього, частину хліба слід залишити для них, щоб вони могли перезимувати. Дотримуючись цього звичаю, на полі завжди лишали кілька незжаних колосків, а в саду — яблук.

Про жертвоне призначення духам ниви, самій землі останніх колосків жита свідчать народні джерела з різних кутків України: "Останні колоски, останній кущик, останній буряк, морква не викопується, а лишається. Це, кажуть, коливце ниві лишити" (с. Рута Городнянського району Чернігівської області). "Як вижинали пшеницю чи жито, то кидали в полі 5—6 колосків — це борода, щоб земля була не голодна. Моя мати ще жила й так робила. Візьме колосків 3—4, закрутить, цією соломкою зав'яже на зашморг — і покинула. "Покинула, каже, бороду, щоб на той рік вродило". Його дощі вимочать, горобці видзьобують — і стирчить собі на полі соломи пучок" (записано 1.09.1992 р. від матері).

Іноді недожаті колоски зв'язували в пучок червоною ниткою або й виплїтали коносяну китицю, справді схожу на бороду, пригинаючи колосся до землі. На Волині та на Підляшші бороду оздоблювали стрічками й квітами:

Сидить півень на копі,

Дивується бороді:

— Ой чия ж твоя борода

Сріблом-золотом ушита,

Красним шовком увита?

На Волині бороду називають "козою", бо тут польовий дух уявляли у вигляді кози:

Де коза ходить,

Там жито родить,

Де коза ногою,

Там жито копою,

Де коза рогом,

Там жито стогом.

Можливо, пізніше, коли символічне значення самої "бороди" частково втратили, під нею почали класти видимі ознаки жертвоприношення — хліб, сіль, воду. Так, за свідченням моїх односельців, під "бороду" клали шматок хліба, щоб його їли пташки. На Чернігівщині коло "бороди" клали окраєць хліба, дрібку солі та банку з водою, приказуючи:

Оце тобі, борода,

Хліб, сіль та вода!

Чи не уособлювала "борода" самого духа поля і урожаю?

Під бородою відбувалися різні ритуальні дійства, що мали забезпечити гарний урожай на наступний рік. Дівчата обплюювали траву навколо бороди, виминали з неї троху зерна і сіяли його між стеблами, приказуючи: "Роди, Боже, на всякого долю: бідного і багатого!" Землю під бородою розпушували серпами. Одним з елементів земельної магії була магія людського тіла, яке мало передати землі свою силу для наступного врожаю. Тому примушували парубків проізити (пролізти) поміж стеблами бороди. А дівчата качалися по ниві навколо бороди, випрошуючи назад свою силу, приспіваючи:

Нивко, нивко,

Віддай мою силку,

Я на тобі робила,

Всю силку полишила.

Покінчивши з бородою, жниці ворожили на наступний урожай. Жінки кидали назад себе через голову серп. Якщо серп вдарявся гострим кінцем об землю, то на той рік буде врожай, а якщо тупим або держакком — це віщує безхліб'я. Якщо чийсь серп увіткнеться гострієм в землю, то той жець і наступного року буде жати на цьому полі.

Закінчивши магічні дії з бородою, жниці сплїтали з останніх колосків, назбираних в полі, обжинковий вінок. Іноді вінок робили з

колосків, взятих з останнього снопа. На Херсонщині замість вінка робили хрест. На Поділлі, крім вінка, ще сплїтали квітку — це 5 чи 6 окремих невеличких снопиків або пучків, сплетених так, що зовні її нагадували. На Чернігівщині плели два вінки — один із жита, а другий — з пшениці. Кожен вінок переплїтали польовими квітами.

Обжинковий вінок одягали на голову найкрасивішій дівчині або найкращій жниці (за вибором женців). Їй давали в руки квітку і з піснями всі йшли до панського двору, якщо жали толокою.

Надзвичайно гарний і урочистий цей хід! Попереду йшов хлопчик і ніс завітчаний останній сніп. Поручишла "княгиня" у вінку, за нею — "дружки"-жниці. Господар виходив на ганок і зустрічав женців з хлібом-сіллю. Княгиня ставала перед господарем на коліна, і вклонившись, віддавала йому вінок зі словами: "Дай, Боже, щоб ми на другий рік дождали жито жати, вінка вам принести!" Або: "Нате ж вам вінець, а нам дайте на танець!" За це господар давав їй кілька монет (три чи п'ять карбованців) і промовляв: "Дай, Боже, щоб і твою голову покрили шлюбним вінцем!" Поздоровляли господаря й інші жниці словами: "Дай, Боже, вам на той рік сіяти, орати, а нам збирати!" Або: "Дай, Боже, щоб на той рік уродився хліб!"

Господар запрошував женців до хати і пригощав обідом. Іноді обжинки завершували великим обідом і бочкою горілки посеред панського двору для всього села. Нерідко ввечеря поєднувалася з музикою й танцями (музик наймали за подарованим паном гроші). Тому молодь завжди охоче збиралася на толоку.

Прийнявши сніп, господар ставив його на покуті під образами або в стодолі, а вінок вішав у хаті на кілочку. В день Спаса (Преображення, 19 серпня) їх несли до церкви і святили разом із хлібом, спеченим з нового врожаю. Після того вінок або вимолочували і сіяли з першим озимим посівом того самого року, або зберігали до наступного року, і, вибивши з нього зерно, сіяли на новому лану.

У моєму рідному селі вінок із хлібом та сіллю виносили на поле першого дня озимого сіви і, вим'явши зерно з колосків, розсівали ріллею, підготовленою під озимину. Відомі також ритуальні дії з Дідухом (останнім снопом), його ставили на покуті й зберігали протягом Різдвяних свят, а потім вимолочували і додавали зерно до нового засіву.

Цікаво, що обожнення Дідуха краще збереглося в південних слов'ян. Там його образ уособлює справді праслов'янське божество — дух предків і ниви. Наприклад, у лужичан сніп, перевитий квітами, везуть у село на возі, за яким ідуть дівчата й жінки з букетами польових квітів.

У Білорусі, на Смоленщині до останнього снопа приробляють руки й ноги з соломи й одягають його в білу сорочку, а на голову кладуть кічку (хустку). Тут його називають "бабою".

Болгари роблять із останнього снопа людиноподібну істоту і називають її "жнивварська мона" (жнивна мати). Подібно до купальської Марени, а ще більше Масниці, її одягають в жіночу сорочку й носять навколо села, а далі кидають в річку або спалюють на воді, а попіл розсівають нивами. Це нагадує весняно-літні обряди, коли символічно відтворювалася смерть і воскресіння природи та урожаю.

Обжинкові обряди виконували лише над озимими хлібами — житом і пшеницею. Це прекрасні архаїчні дійства, які зникли разом із зникненням прадавнього хліборобського устрою життя.

МОЛИТВАМИ ПОБОРОТИ ПРИСТРАСТЬ 31 ЛИПНЯ — ПРЕПОДОБНОГО ІОАНА БАГАТОСТРАЖДАЛЬНОГО

Усім народженим на землі від першочоловіка Адама судилося бути схожими на нього.

Здолали земні насолоди людину, заволділи відтоді людським родом пристрасті.

Кієво-Печерський чернець-затворник Іоан Багатостраждальний, який жив у XII ст., був упевнений, що він також один із тих, хто потрапив у неволю пристрастей. Він вважав, що немає на землі подібного до нього за числом гріхів, які він мав. Розповідаючи про свої юні роки, він говорив, що вже тоді страждав від хтивості. Ніщо не могло позбавити його від неї, тому й обрав він свою подальшу життєву путь — до Кієво-Печерського монастиря і невдовзі постригся в ченці. У святій обителі суворо дотримувалася чернечих обітниць. Але, знемагаючи від блудних бажань, він придумував собі дедалі нові страждання: по два, по три дні, а інколи тижнями не споживав їжі, мовив себе спрагою, ночі проводив у молитвах, зовсім без сну, не знімаючи кайданів.

Він робив це протягом трьох років.

До блаженного Іоана став приходити один із братів, якого диявол також мучив хтивістю. Він благав Іоана просити Господа про послаблення цих пристрастей. Блаженний Іоан розповів братові про своє дивне і багатостраждальне життя. Тож не отримавши спокою, він пішов у печеру, де лежали мощі святого отця Антонія, засновника Кієво-Печерської обителі. Перебуваючи в печері день і ніч, він молився і почув слова преподобного Антонія: “Іоане! Іоане! Належить тобі тут затворитися і темрявою та мовчанням побороти пристрасть, і Господь допоможе тобі молитвами преподобних Своїх”.

Іоан оселився в місці тісному і скорботному, перебував там 30 років. Він продовжував боротися з тілесними помислами і жив, підтримуючи себе мізерною їжею. А згодом, коли він вже зовсім не міг терпіти

борні плотської, задумав жити голим і накласти на своє тіло тяжкі вериги, що не знімались, виснажуючи його холодом і залізом. Та й цього йому виявилось замало, і він вирішив закопати себе в землю. Викопав глибоку яму — таку, що входило туди все тіло, відкритими залишалися руки, плечі й голова.

З початком Великого посту блаженний Іоан вліз у яму і засипав себе землею. Він перебував там сім тижнів. Але й це не вгамувало хтивості. Тим часом диявол продовжував наганяти страх, маючи лише одне бажання — вигнати блаженного Іоана з ями. І той швидко відчув чергове злодієство нечистого: ноги почали горіти так, що корчилилися жили і почали тріщати кістки. Вогонь уже діставався нутроців, але Божий угодник, забувши страшні муки, радів, що зберіг свою душу. Він знав, що під час спокусу диявольських ми повинні бути мужніми і завжди пам'ятати, що “хто потерпить до кінця, той спасений буде” (Мф., 10, 22).

Та на Іоана Багатостраждального чекали ще страшніші події, коли настала ніч Христового Воскресіння. Страшний і лютий змії накинуся на нього і вхопив його голову й руки в свою пашу. Волосся на голові й на бороді одразу ж спалахнуло. Він уже був майже біля гортані змія, як закричав із глибини серця свого: “Господи Боже, Спасе мій! Чому Ти мене залишив? Помилуй мене, Владико, оскільки Ти esi один Чоловіколюбчець. Спаси мене, грішного, єдиний Боже безгрішний! Звільни мене від скверни беззаконня мого, аби не заплутався я в тенетах ворожих навіки-віків. Звільни мене з пазів ворога цього, який, немов лев, рикаючи, ходить, бажаючи мене проковтнути. Піднеси силу Твою і прийди, щоб спасти мене. Сяйни блискавицею Твоюю і прожени його, аби зник він з-перед Лику Твого”.

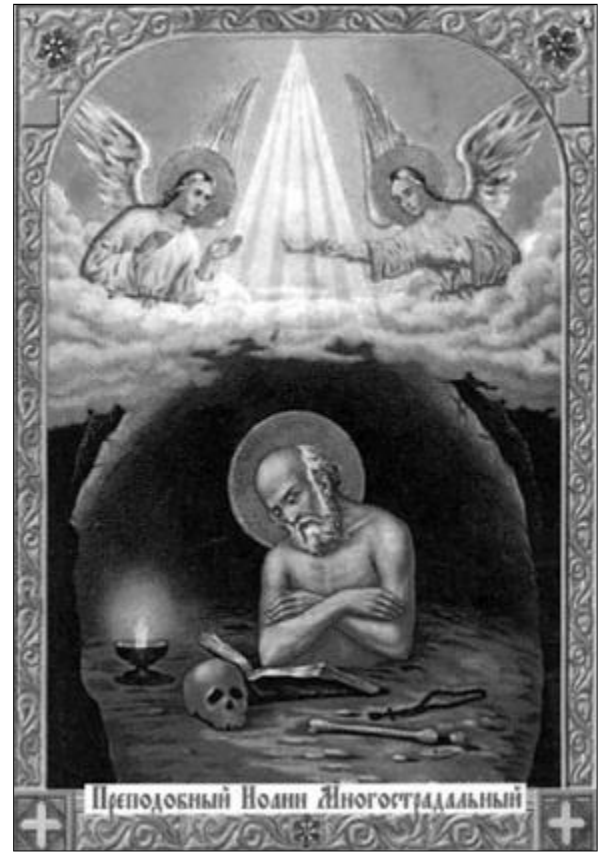
Як тільки преподобний Іоан закінчив цю

молитву, вмить сяйнула блискавка — і змії зник назавжди. Іоан осяяло Божественне світло, почувся голос: “Іоане! Іоане! Це допомога тобі була, а далі будь уважніший до себе й остерігайся, щоб гірше не постраждати в майбутньому”. Після цих слів Іоан з поклоном запитав: “Господи, навіщо ж Ти залишив мене на таку гірку муку?” І була йому відповідь: “По силі терпіння твого навів Я на тебе випробування, аби очистився ти, наче золото в огні. Адже Бог не допускає на людину напасті понад силу, щоб, бува, не знемоглася, а наче той пан рабам міцним і сильним тяжкі та великі справи доручає, неміцним же і слабким — малі й легкі діла задуме. І знай: у боротьбі з пристрастями, заради якої ти твориш молитви, помолися за себе до померлого, що лежить навпроти, аби полегшив тобі битву з блудом. Він-бо вчинив більше від Йосифа і може допомогти тим, хто від цієї пристрасті тяжко потерпає”.

Мовилося про Йосифа, сина Якова, якого не зуміла схилити до перелюбу жінка єгиптянина Потіфара. А ще про Мойсея Угрину, святі мощі якого вже понад сто років спочивали навпроти.

А тим часом на преподобного Іоана зішло неймовірне світло. Не потрібно було йому свічки ні вдень ні вночі, бо отримав від Господа чудесний дар усе бачити навіть у птьмі.

Пішли вони з ченцем, що залишився в Печерській обителі, помолитися біля мощей преподобного Мойсея Угрини: Іоан взяв одну кістку від мощей преподобного Мойсея й дав братові, щоб той приклав її до свого тіла. Зробивши це, чернець відчув, як

погас блудний вогонь у його тілі й назавжди зачверла його пристрасть. Після цього вони разом склали подяку Господові.

Боротьба із хтивістю дуже важка для людини, а особливо для ченця.

Монастирський переказ залишив нам короткі відомості про завершення земного життя преподобного Іоана. Незадовго до смерті він викопав собі яму. Опускаючись туди, завис посередині, так і прийняв свою кончину. Сталося це 18 липня 1160 року. Святі мощі його зберігали в такому вигляді до XIX ст., потім поклали в раку. Пам'ять преподобного Іоана Багатостраждального відзначають ще 11 жовтня в числі Собору преподобних отців Кієво-Печерських, у Ближніх печерах спочилих, та в другу неділю Великого посту.

НЕ СПОКУСИТЬСЯ БАГАТСТВОМ І ПОЧЕСТЯМИ 8 СЕРПНЯ — ПРЕПОДОБНОГО МОЙСЕЯ УГРИНА

полк. Він почав міжусобну війну з братами, за що й отримав прізвисько Окаянний. Під час війни загинув князь Борис і його слуга Героргій, бо своїм тілом закривав князя.

Єфрем Угрин заснував Борисо-Глібський монастир у м. Торжок (Росія). Його канонізували як преподобного Єфрема Новоторзького (пам'ять 10 лютого).

Після битви Мойсей прийшов у Київ до Предслави, сестри князів-страстотерпців Бориса і Гліба та князя Ярослава, який вигнав Святополка з Києва.

За допомогою тестя, польського короля Болеслава, Святополк знов опинився на київському престолі. Повертаючись до Польщі, король забрав із собою двох сестер Ярославових, а з ними й Мойсея Угрини. Воїни короля вели Мойсея в полон, зв'язаного за руки й ноги металевими ланцюгами. П'ять років провів він на чужині. Перебуваючи в темниці, Мойсей молився Господу і дав Йому обітницю: якщо повернеться додому живим, то стане ченцем, і дні, що залишилися, присвятить служінню Богу. Та Господь наслав на нього спокуси.

Він потрапив на очі знатній польській удові, яка мала багатство та владу. Вона почала зваблювати Мойсея. Викупила його за 1000 злотих. Так блаженний Мойсей опинився у володінні нечестивої вдови. Він посилив молитви і піст, приймаючи лише сухий хліб та воду, зняв із себе дорогий одяг, як зробив колись Йосип, боячись гріха (Буття 39). Посоромлена полячка розлютилася та кинула святого в темницю, маючи намір

заморити його голодом. А її довірені особи все вмовляли Мойсея одружитися з молодю пані. Вони запевняли Мойсея, що шлюбне життя навіть патріархам не завадило догоджати Господу. Навіть слова Ісуса Христа наводили: “...залишить чоловік батька свого й матір і з'єднається з жінкою своєю, і будуть обоє однією плоттю” (Мф., 19, 5), а також слова апостола Павла: “Якщо не можуть стримуватися — нехай одружуються, бо краще одружитися, ніж розпалюватися” (I Кор., 7, 9).

Блаженний Мойсей відмовлявся одружуватися. Тоді хитра вдова прийняла нове рішення. Вона наказала посадити блаженного Мойсея на прекрасного коня і в супроводі слуг водити своїми містами й селами і показувати йому: “Все це твоє, якщо це тобі подобається, роби з ним, що захочеш”. Та йому все було байдуже.

На той час до блаженного Мойсея за промислом Божим таємно пробрався чернець-іерей зі Святої гори Афон і здійснив йому чернечий постриг. Коли жорстока власниця дізналася, то катувала Мойсея, заставляючи знати чернечий одяг, який вже був залитий кров'ю.

“Я вже ніколи не зможу відректися від чернечтва і любові до Бога, і ніяке знущання ні вогнем, ні мечем, ні нанесенням ран не може примусити мене відректися від Бога і від великого ангельського чину”, — така була відповідь Мойсея.

Вдова, яка вже й страх Божий втратила, звернулася до короля Болеслава по пораді, а той повелів вивести з бранцем до нього. Побачивши тверду віру блаженного, він припинив умовляння брати шлюб з найбагатшою жінкою Польщі, а надто коли почув слова Господні з уст мужнього Мойсея: “Яка бо користь людині, якщо вона здобу-

де весь світ, а душу свою занапасть? Або що дасть людина взамін за душу свою?” (Мф., 16, 26), а ти, який обіцяв мені почес-ті й славу, скоро й сам все залишиш і граб прийме тебе вільним від усього. Так само і цю жінку жорстоко вб'ють”. Так незабаром і сталося.

Господь покарав обох за переслідування Своїх вірних. 1027 року король Болеслав несподівано помер, і в народі пройшла велика смута, було вбито багато панів, зокрема й спокусницю.

Одужавши, преподобний Мойсей вирушив до Києва. Здійнилася його мрія — він прийшов у Кієво-Печерський монастир у печеру до преподобного Антонія. Вірогідно, це був 1031 рік.

За велику добротність Господь наділив преподобного Мойсея даром зцілювати плотські пристрасті. У його руках завжди була палиця, без якої він не міг ходити. Торкаючись палицею до хворих, він звільняв їх від плотських спокус. У цьому переконався преподобний Іоан Багатостраждальний, який перебував в Антонієвій печері.

Свою смерть преподобний Мойсей передбачив заздалегідь, а тому 26 липня 1043 року, причастившись Святих Христових Тайн, тихо відійшов до Господа. Його мощі перебувають у Ближніх печерах, і тим, хто приходить з вірою і молитвою, подають перемогу над блудними пристрастями. День його пам'яті ще відзначають 11 жовтня та в другу неділю Великого посту.

Сторінку підготував
Борис САМБОР,
секретар Свято-Благовіщенського
братства при Покровській церкві,
м. Київ

Блаженний Мойсей був за походженням угорець (старослов'янською — угрин). Народився він 983-го. Угорську землю на сто років раніше за українську просвітили Святим Православ'ям рівноапостольні брати Кирило і Мефодій. Тому князь Володимир свого часу запросив до Києва багатьох проповідників з Угорщини, серед яких були і три брати Угрини: Мойсей, Георгій та Єфрем. Вони походили зі знатного роду, мали високу на той час освіту, виховували їх у православної вірі.

Прибувши до Києва, брати потрапили на військову службу до благовірного князя Бориса, сина Великого князя Володимира — Хрестителя України-Руси. За ратні подвиги їх відзначили високими нагородами.

1015 року помер князь Володимир, і на його місце в Києві сів один із синів — Свято-

...І вони подались на базар — грітися в знайомій Павлові "кафешці". Ішли вулицями засніженого Кременчука й не помічали ні вулиць, ні будинків, ні магазинних вітрин — тільки утрамбований тисячами підшав сніг під ногами, у багатьох місцях розковзаний дитлашею на довгі вузькі стрічки блискучого льоду, по яких Наталка не минала нагоди проїхатися з розгону, і тоді Павло мусив бігти поряд, підтримуючи її за руку, щоб не впала. Далі вона вже повністю поклядалась на Павла, й він вів її, упевнено обираючи дорогу, либонь, добре знаючи місто, а Наталка була тут усього кілька разів: помагала мамі базарювати, приїжджала по підручники, шкільну форму, причандалля для креслення й писання.

Базарне юрмисько вирувало, торгувало, купувало й продавало, штовхалося, зчиняло тисняву й розтікалося на всі чотири входи й виходи, і Павло знов узяв Наталку за руку, бо ще загубиться, й відпустив аж перед дверима кафе. Всередині їх обвіяло сподіваним теплом і недомашніми, дратівливими запахами з кухні; вони взяли по склянці какао й по шматкові бісквітного торта, зігрілись, підкріпились і скоро вийшли. Але ще тут, на базарі, Павло на хвилинку зазирнув у магазинчик з вивіскою "Вело-мото", заскочила туди й Наталка і спостерігала, як хлопець похазяйському придивляється до велосипедів.

— У тебе є? — спитав Павло.

— Ага. Батьків.

— А я на весну хочу собі купити.

Наталка сказала правду, та не всю. Велосипед у них удома справді залишився від батька, а сам батько вже два роки лежав на сільському кладовищі: пізнього вечора йшов додому краєм дороги, його на шаленій швидкості збила машина й помчала далі, і ніхто в ній не здригнувся від скоєного злочину.

Павло слів на вітер не кидав, і коли зіштовхав сніг і прилетіли з вирю журавлі й ластівки, він і Наталка листом домовилися зїхатися на велосипедах посередині відстані між двома їхніми селами. Далі зустрічі просто не могли не повторюватися. Вони втікали від допитливих поглядів сусідів і однокласників, переходили спільну тайну від рідних — то були їхні й більше нічі хвилини, і тоді їм обом здавалося, що коли й існує на світі щастя, то оце воно і є: бути одне коло одного на відстані руки, казати одне одному звичайні, невігадувані й несилені слова, дивитись одне на одного очима, сповненими світлої радості й щемкого передчуття чогось незвіданого і манливого.

Від села до села — кілометрів із сім чи трохи більше, можна їхати асфальтовою шосейкою, а можна й польовими путівцями, і вони обирали путівці, де об найшджену колгоспними вантажівками колію весело й заохотливо шурхотіли покришки велосипедних коліс і струминець зустрічного повітря холодів обличчя, розпашіле від очікуваної зустрічі з нею, з *нею*. Про що вони тоді говорили? А хіба це має значення... Зїжджались, аби ще раз пересвідчитися: на цьому світі є вона і є він, і цього досить, щоб світ був прекрасний.

Вже відцвілі сади, у старших клясах почалися екзамени, лелечихи у гніздах сили висиджувати майбутніх лелечат, і Павло спитав:

— Ти була на Пивисі?

— Ні, — засміялась Наталка, бо з Павлом сміятися їй хотілося завжди.

— То, може, зїздимо?

— А далеко?

— Коли пішки, то, може, й далеко.

І вони поїхали. Шосейкою до Градизька, а поза Градизьком, обїзними шляхами, — до моря-водосховища, над яким здіймалася знаменита гора Пивиха, найвища на Лівобережжі.

— А ти там був? — дорогою спитала Наталка.

— Був. Один раз. Там красиво!..

Павлові не вистачило того одного разу, щоб розрахувати час, і на Пивиху вони вибіралися, тягнучи за собою велосипеди, вже аж коли сонце опускалося на воду безберегового моря. Сонячний диск поволі надщерблювався спіднизу, мінився барвою — з розжареного ставав просто червоним, на нього можна було дивитися, й очі не сліпнули, доки його не ковтнула стемніла вода.

Задивившись на сонце й воду, вони не вгледіли, що діється позаду. Стямилися від шарпкого подуву вітру, що налетів зі стегу, з-поза спин: стояли, притулившись боками, й Павлова рука лежала в Наталки на плечі. Уперше. І коли вони це усвідомили, Наталка обернулася до Павла й притислася до нього своїми груденятами. Він затерп, і вона знерухоміла.

Швидко темніло; треба було рушати назад, і тепер уже не вони тягли за собою своїх двоколісних помічників, а ті їх тягли донизу. Вітер тугими струменями терся об їхні обличчя, шарпався й не стихав, і враз до нього долучилися перші холодні краплини.

— Павле! — скрикнула Наталка майже злякано.

Фото Цезарія Ганушкевича

Віктор БАРАНОВ

НЕ ВІР, НЕ БІЙСЯ, НЕ ПРОСИ

Фрагмент з роману

— Ну, чого ти?.. — незворушно мовив хлопець. — Ну, дощ. Хіба не бачила дощу?

— А як ми втрапимо додому?

— Так, як і сюди.

Однак вітер приніс не просто дощ, а справжню зливу. Вони вже були внизу, біля підніжжя гори, як водянні цівки обернулися на суцільний потік, він мовби виливався з одного велетенського небесного відра, і за хвилину на Павлові й Наталці сухого рубця не зосталося.

— Десь тут я стїжок бачив, як ішли сюди! — пересилуючи шум дощу, голосно сказав Павло. — Ага, та ось же й він!..

Справді, під горою, куди ще не дістались околиці Градизька, але де вже ступала чиясь хазяйська нога, самотньо нидів під зливою стїжок торішнього сіна, накритий добрячим шматком брезентини, якимось там припасованої і закріпленої, щоб не здуло вітром. З одного боку сіно було добре надібране, і в ту западину, схожу на невеличку печеру, втислася Наталка з Павлом — мокрючі, заскочені стихією зненацька й не готові дати собі раду, якби не цей припасений котримсь дбайливим господарем стїжок.

Сіно, на подив, зберегло пахощі торік скошених трав; густе, настояне на них повітря, нагріте розпашілим днем і ще не вистуджене на цю пору, забивало подих, доки вони до нього не звикли. Але все ж то був прихисток від негоди, за який підкорювачі Пивихи мали комусь невідомому дякувати. Приглушено й одноманітно шелестів десь над головами дощ, не збираючись ушухати, і Павло з Наталкою лиш кілька хвилин утішалися порятунком. У темряві, що накотилася швидко й невідворотно, розгублено калатали їхні серця, в яких чимраз більше призбирувалося тривоги.

Павло стямився перший: устромляв розчепірені пальці в туге, злежане й мовби зумисне спресоване сіно, воно піддавалось неохоче, і все ж він висмикував його жмут за жмутом, печерка поволі углиблювалась, а під ногами наростала, товщала й вищала шарудка, хрустка маса. Павлові старання зупинив незрозумілий звук, хлопець прислухався й здогадався — то нестримно цокотіла зубами Наталка. Цього ще не вистачало! У темряві намацав її руку — руку біла пропасника, й тут Павло злякався. То ж була його забаванка їхати на Пивиху, і він мав тепер брати на себе відповідальність за свою нерозважливість.

— Не бійся, — сказав тихо, виганяючи з

голосу тремтіння. — Не пропадемо, зараз нагріємось.

— Аг-га... — голосно, не годна стриматися, цокотіла зубами Наталка у геть мокрій одежині, не уявляючи, як вони здобудуться тут хоч на якесь тепло.

— Сідай сюди, — підказав рукою Павло, допоміг їй притулитися спиною до осереддя стїжка й заходився укривати дівчину насмиканими жмутами сіна.

— А ти? — неслухняними губами спромоглася спитати вона.

— Я... теж.

Він умостився біля Наталки й так само вгорнувся в сіно — вже не тепле й не таке пахуче, як спершу. І тоді щось підказало їм єдиний вихід зі скрути, без якого вони ніколи не вернули б собі спасенне тепло. Спершу Павлова рука знайшла Наталчину, ту саму, яка недавно тіпалася у пропасниці, а тепер поволі затихала й позбувалася холоду водночас із Павловою. Далі вони обернулись одне до одного і притислись так, що між їхніми тілами зовсім не лишилося простору — ні для ниточки висушеного трав'яного стебла, ні для холоднечі, ні для чогось іще. Лежали затерпілі й розгублені від такої небуваної близькості, майже не дихали. І незчулися, як стало їм тепло й добре, і не журилися, що десь там удома побиваються за ними матері, не знаходячи собі місця й не знаючи, де їх шукати серед глупої, мокрої від дощу ночі. Були собі удвох.

Мокли, притулені до стїжка, велосипеди, зачаєно пережидала невщухну зливу невидима в темряві Пивиха, й Наталка раптом заспівала колискову:

*Ой, лю-лю, лю-лю,
ой, лю-лю, лю-лю,
маленький паперушко.
Мама ті знайшла,
мама ті знайшла,
як полола петрушку.*

*Зажурилася,
зажурилася
молода удівонька,
що не скошена,
що не скошена
зелена дібровонька.*

*Чи жито жати,
чи жито жати,
чи солому в'язати,*

*чи замуж іти,
чи замуж іти,
чи дитину колисати...*

Павло то й геть дихати перестав. Наталка скінчила пісню й аж тепер збагнула її двозначний і навіть провокативний, як на становище, в якому вони опинилися, зміст. Чому вона пригадалася їй саме тепер і тут? Який нечистий смикнув її за язик? Вона злякалася — що подумає про неї Павло... "Чи замуж іти, чи замуж іти, чи дитину колисати..." — відлуннями накочувались на Павла останні слова, змушуючи уявляти, що це ж може співатись і про них, адже зараз ніщо не заважає їм *переступити межу*, за якою можливе й заміжжя, й колисання дитини. Ця думка зблиснула і пронизала мозок, знерухомила все тіло до повної затерпності, Павло почав боятися самої присутності її в розпаленій, розвиреній свідомості, але що більше намагався позбутись її, то навріпливіше вона угніжджувалася в його думанні. І враз Наталка здалася йому дорослішою за свою літа й за нього, Павла, здалася мудрішою, ніж він про неї досі думав. Вона співала для нього, а для малої дитини, жалюючи його й голублячи пісню. Аби геть не розчулитися, спитав:

— Я такої колискової не... У нас таких не співають.

— Мене бабуня Леся навчила. Ти знаєш, хто такі бойки?

— Ні. А хто?

— Моя бабуня — з переселених бойків. Це дуже довга історія. Колись розкажу...

— А паперушко?.. Він хто?

— Зараз паперушко — ти. До кого колискова співаєється, той і паперушко. Хочеш спати?

— Не знаю... Тобі не холодно?

— Ні. І одяг майже висох.

Згадка про одяг вернула їх з короткого забуття, нагадала, де вони і як тут опинилися. Їхня увага знову перекинулася на безперестанне й неослабне шумовиння дощу, що його приймала на себе й озвучувала брезентина на верхові стїжка. Думали про свій надійний полон, з якого не годні були втекти, бо й утікати не мали куди: ніч із дощем об'єдналися проти них, і залишалось єдине — перебути і переждати.

— Що мені завтра буде!.. — Наталчин голос здригнувся, й Павло, жалюючи її і втішаючи, легенько стис рукою плече. У відповідь відчув на своїй щоці Наталчину долоню. Щодка вмить спалахнула, Наталка те відчула й обережно прибрала руку. Знову заціпили й лежали так, доки поснули, як немовлята...

— Серед численної публіки ми навряд чи знайдемо розчарованих дійством, чи не так?

— Публіка здивувала самих музикантів своїм відлунням, емоційним самоспаленням, єдністю. Коли я повернувся до Києва, то відчув, що побував в іншій стихії, в країні “Мазепа-фест”, де свої закони. Люди сприймали організаторів, як, напевно, раніше сприймали космонавтів. Вони підходили, просили автограф, дарували квіти, писали пропозиції, намагалися захистити святе ім’я Івана Мазепи від теперішнього крутіства мера. Люди приїхали із Сум, Харкова, Дніпропетровська, Донецька, Кіровограда, Запоріжжя. Як візитівку фестивалю використовуємо пісню “Гуцул” гурту “Кому Вниз”. Цей потужний твір люди сприймали, як гімн.

— “Мазепа-фест” — єдиний в Україні фестиваль, де головний режисер — водночас мотор, серце і ведучий, який перебуває не на сцені, а у залі серед публіки. Як виникла така ідея?

— Почалося це на першій “Червоній Руті”, коли ми із співведучим Стефком Оробцем були у залі біля звукорежисерського пульта, оскільки не хотіли плутатися між музикантами, адже сцена — їхня царина. Нашу роль ведучих розглядали як такі собі замітки на полях. На “Мазепа-фест” я використовую блиц-інтерв’ю з публікою і ведення сполучаю з драматургією концерту. Сашко Положинський назвав це “голосом з неба”. Декого з музикантів це дратує, адже весь час вони перебувають у полі мого зору, а я коментатор вельми прискіпливий.

ПОТУЖНА ЕНЕРГЕТИКА, ЄДНІСТЬ, ВИШИВАНКИ ТА... ЖЕРТОВНІСТЬ

Шостий Всеукраїнський фестиваль “Мазепа-фест”, що традиційно відбувається влітку на Співочому полі у Полтаві, був, за словами організаторів, найпотужнішим за масштабами і найзмістовнішим у сенсі задекларованих цінностей патріотизму, свободи, історизму та українськості.

Саме цього року Міністерство культури і туризму України включило імпрезу до реєстру найважливіших державних заходів. Відповідною мала бути і підтримка, адже попередні роки “Мазепа-фест” відбувався завдяки приватним пожертвам та відданості справі Миколи Кульчинського — директора і народного депутата.

Отже, День народної музики презентував автентичну і адаптований фольклор. Справжній фурор викликали Остап Стахів з Канади, Володимир Смотрич з Хмельницького, гурти “Дельторо”, “Божичі”, “Бурдон”, “Контрабас”. У День українського кіно публіка стоячи вітала фільми “Владика Андрей”, “Богдан Хмельницький”. Це були допрем’єрні покази. Ще два дні лунала сучасна музика. Протягом усіх чотирьох днів були неймовірні аншлаги. І жодного брутального інциденту. Ми говоримо з режисером і ведучим фестивалю Сергієм Архипчуком.

— Якою була атмосфера й енергетика імпрези?

— Як ніколи, потужно-патріотичною й органічною. Ми відчули, що це публіці потрібно, що це не наша вигадка. Відчувалася єдність семи тисяч глядачів, половину з яких складала молодь, а решту — люди середнього і старшого віку.

— Були якісь надзвичайні враження?

— Люди прагнуть усього українського. Микола Кульчинський запропонував глядачам прийти у вишиванках, а другого дня усіх покликали на сцену. Валерій Мельник з полтавського “Транс-Формера” розчулився, побачивши море вишиванок. Це було природно, людей ніхто не примушував. У ті дні ми бачили співгромадян у вишиванках скрізь на вулицях. Атмосфера приязні, толерантності й чуйності заворожувала.

— Публіка визначила своїх улюбленців?

— Так. Це група Степана Чумака, “Фліт”, “Платина”, “Дримба да Дзига”, “Транс-Формер”, “Арахнофобія”, “Ефект метелика”. Поза конкуренцією були “Тартак”, “Вій”,

сестри Тельнюк, “Пікардійська терція”. Особливо відзначилися “пікардійці”. Їхній діалог з публікою був дивовижно радісним, теплим.

— Музиканти не ставилися до фестивалю, як до чергового виступу. Для них це була подія.

— Свою участь вони сприймають як нагороду, як певну відзнаку, адже саме вони пройшли крізь сито нашого вельми прискіпливого відбору. Окрім того, дирекція фестивалю платить гідні гонорари. Так було із самого початку. “Мазепа-фест” задумували ще й як своєрідну допомогу музикантам. Не секрет, що учасники навіть найвідоміших колективів не живуть лише з музики, а змушені десь підробляти. Думаю, що у культурному контексті “Мазепа-

фест” — визначне явище. Ось чому свого часу в нас були “Плач Єремії”, “Кому Вниз”, “Вій”, “Мертвий півень”, “Очеретяний кіт”, “Бумбокс”. Усі вони потребують значно більшої уваги.

Коли журналісти кажуть, що у нас багато фестивалів, я відповідаю: їх має бути удесятеро, у сто разів більше. Тоді музиканти не почувалися б чужаками у цьому світі.

Цього року я відкрив для себе один секрет Миколи Кульчинського. Він розповів, що його батько, який був священником, довідувався адреси колишніх вояків УПА. І, хоч самі жили бідно, регулярно надсилав їм посилочки з сухою картоплею, медом, солодощами... Ця традиційна підтримка, жертвність щодо тих, на кому тримається Україна — моральна основа “Мазепа-фест”.

Спілкувався
Олександр ЄВТУШЕНКО

Гриць ГАЙОВИЙ,
Ясиня — Київ
Фото автора

БАРВИСТИЙ ФЕЄРВЕРК ВЕРХОВИНСЬКОГО СМІХУ

С тільких святкових вдягнених гуцулок та гуцулів, зібраних у *ракаши* (до гурту) за кільканадцять кілометрів вище від географічного центру Європи, досі я ніколи не бачив. Правда, й раніше, мешкаючи на рідній Чернігівщині, чув, що є незвичайні горяни — гуцули. Вони все знають, усе вміють, усюди першими встигають. Хтось розповідав, нібито американські астронавти, висадившись на Місяці, раптом почули за горою якийсь підозрілий брязкіт. Зирк — а там уже гуцули своїми топірцями скелю лупають. “То ви раніше від нас прилетіли на Місяць?!” — дивуються астронавти. “Не на місяць, а на півроку”, — відповідають гуцули, наділені особливим по-

чуттям гумору, до якого і я змалку був прихильний, тож завжди проймався до них симпатією і нестримним бажанням побачити бо-дай одного справжнього гуцула.

І ось нарешті нагода — та ще й яка! — трапилася.

Дві доби тривав і закінчився на веселій піднесеній ноті Другий міжнародний гуцульський фестиваль гумору та сатири “Бербе-ниці фіглів” (тобто “Діжка жартів”), який організували на турбазі “Едельвейс” у Ясині Рахівське районне товариство Всеукраїнського об’єднання “Гуцульщина”, редакція івано-франківського журналу “Карпати. Туризм, відпочинок” і адміністрація туркомплексу “Оаза”.

Задумали це дійство як родинне свято, мета якого — зберегти етнічну говірку й самобутній автентичний гумор різних гірських закутків. Зібралися сміхотворці й сміхолоби з усієї Гуцульщини, що розкинулася навколо центру Європи у Прикарпатті, Закарпатті та прилеглих нині румунських, угорських і словацьких теренах лівобіч Черемоша, а також із діаспори разом з Києвом.

Учасники фестивалю на чолі з його головним організатором і провідником Іваном Беркелюю в супроводі троїстих музик пройшли парадним маршем селищем, милувалися наддивовижну мальовничими його околицями, влаштували прес-конференцію на розгорнутому навколо турбази вернісажі — виставці-продажу робіт народних майстрів — могли придбати такі мистецькі витвори місцевих умільців, що їх і на Андріївському узвозі в Києві не купиш.

Гумористів щедро пригощали “юшкою Довбуша” та “кулешею з бринзевов мачинков”, а любителів випити доскочу частували водою “Шаянською”, бо джерела “Поляни квасової”, “Лужанської”, “Свалевської” та інших знаменитих мінеральних вод Закарпаття, виявляється, вже розпродані не ві-

Переможець конкурсу дев’ятикласник
Тарас Ровенко. смт Богородчани
Івано-Франківської області

домо кому, за що й навіщо — і тепер їх навіть у роздрібній торгівлі немає.

Але це так, між іншим, до слова, яке в гуцулів завжди дотепне і нерідко смішне. Тож авторитетному журі естрадно-мистецького конкурсу, яке очолював відомий далеко за межами Карпатського регіону коломийський поет-гуморист Микола Савчук, нелегко було визначити переможців та призерів у передбачених конкурсній програмі чотирьох номінаціях — “Чибрик-щербетун” (для дітей та юнацтва до 16 років), “А я так фіглюю” (для авторів-виконавців), “В ракаши на сцені” (для професійних і самодіяльних творчих колективів) та “Коли кума (куми) нема вдома” (інсценівки за домашніми заготовками).

Тут було все: від шаленої музики й запальних танців до жартівливих примовок і тонких, але прозорих натяків. Одні коломийки чого варті: треба ж зуміти в традиційний ритм катрену делікатно втиснути весь огрому суспільних відносин — від примітивно-побутових до узагальнено-філософських. Або спробуйте, не зачіпаючи високої політики, без прямого обхаювання глобалізму та на тлі його примари штучно вималюваного місцевого русинського сепаратизму просто в одній співаночці зримувати Балого з барлогом, де б той відчував себе не якимось там суркісним медведчуком, а великим ведмедем... Ото ж бо: не політика, а чиста тобі екологія!

На завершення поділюся з читачами і своєю радістю, бо й мені як представникові столичних сміхотворців, пройнятому надзвичайною симпатією до веселих і кмітливих горян та їхнього незрівнянно мальовничого краю, в чому я відверто і широко зізнався, гостинні господарі вручили диплом почесного учасника фестивалю й гуцульську крисану (солом’яний бриль) й амулет-оберіг на додачу — і тепер уже я, можна сказати, посправжньому огуцунений.

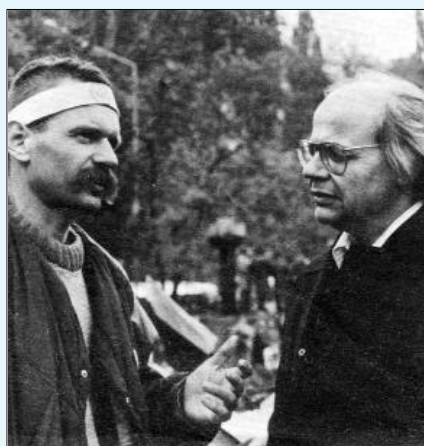
Пан Йоган готує “юшку Довбуша” для всієї гуцульської родини

“Він відкрив глядачеві новий зоровий світ: яскравий, експресивний, повний внутрішнього сердечного тепла”.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

В Івана Драча, як і в кожній людини, були і є свої мрії. Колись поет і політик прагнув стати кінорежисером. Мистецька мрія не здійснилася, зате в Україні з'явився талановитий кіносценарист. Розмову з митцем читайте у наступному числі “Слова Просвіти”.

“Автопортрет”

Валентина ДАВИДЕНКО

1948 року він написав картину “Сільський дворик у Каневі”. Як ніжна інтерлюдія після грандіозного епічного твору “Молодий Шевченко в майстерні К. П. Брюллова”, але тема звучить та сама, бо Канів теж Шевченковий. Це величне полотно, відоме з репродукцій кожному українцю, стало знаковим у Шевченкіані. Георгій Меліхов створив десять портретів Кобзаря, а на виставці в Національному художньому музеї України експонували ще одну жанрову роботу, присвячену Кобзареві, — “Повернення”. Характерна риса живописця — уникнення пафосу, схематичності навіть у таких “відповідальних” творах. А згадаймо, що розквіт його творчості припав на 50-ті роки, коли панував культ офіційних замовлень і художні ради перевіряли не лише фаховий рівень і мистецьку якість творів, а й ідеологічне наповнення, “по максимуму”. Георгій Меліхов писав власний щемкий мотив навіть в апробованих історичних темах, в тій же Шевченкіані. На відкритті виставки дружина

«...ЯК БРАТ ЗАГОВОРІТЬ»

У Національному художньому музеї України — виставка до 100-річчя з дня народження Георгія Меліхова, видатного українського живописця, автора знаменитого полотна “Молодий Т. Г. Шевченко в майстерні К. П. Брюллова” (1947). Його творча біографія позначена прикметними ознаками українського мистецтва середини і другої половини ХХ століття.

художника Ганна Миколаївна розповіла мені, що стражденний життєвий шлях Тараса Георгій Степанович сприймав дуже особистісно, адже сам виріс у багатодітній родині напівсиротою. “Він усе життя читав і перечитував поезії Шевченка, — каже Ганна Миколаївна, і під цими враженнями писав свої

роботи”. Через сімнадцять років після знаменитого полотна про Кобзаря він створив ще одне — “Повернення”. Емоційний стан своєї складної епохи — другої половини 1950-х років майстер віддзеркалює у настрої картини, як історичне відлуння в долі Шевченка. Поет повертається з далекої неволи зі смутком і тугою за рідним краєм, “...а Україна! А степи широкі! Там по-

“Портрет бригадира кримського ефіроолійного радгоспу “Долина троянд” Віри Репічевої”

“Сільський дворик у Каневі”

віе буйнесенький, / Як брат заговорить; / Там в широкім полі воля; / Там синєє море / Виграває, хвалить Бога, / Тугу розганяє...” Картина закінчена 1964 року. Як читалася тема і саме слово “повернення” для сучасників, з чиїми долями асоціювалося воно у ті роки — на тьк глибокого і тривожного змісту.

Навіть у віхах своєї біографії художник бачив асоціації з творчою долею Тараса. 1929 року він показав свої малюнки Митрофанові Семеновичу Федорову, колишньому вихованцю Петербурзької академії художств, учневі Іллі Репіна. Як стверджує Ганна Миколаївна, Федоров навіть у своїх листах Репіну у Фінляндію писав про талановитого учня. Сам Георгій Степанович все життя згадуватиме улюбленого педагога, який загинув у війну під час блокади. Меліхов пройшов війну солдатом, звільняв Україну і Польщу, бачив палаючий рейхстаг. Він зумів зафіксувати побачене у рисунках, і ці “репортажі” з олівцем згодом послужили ще одному яскравому річизну його творчості — психологічно тонкому і правдивому мотиву, який можна було б назвати “Дорогами війни”. Він уникав прямолінійності навіть в офіційних

замовних роботах, залишався вірним собі, а де вже міг висловитися широко — пейзажах рідної України, портретах сучасників — відкрив глядачеві новий зоровий світ: яскравий, експресивний, повний внутрішнього сердечного тепла. Навіть у незмінно обов'язкових ідеологічних темах того часу знаходить можливість вплести свій улюблений мотив. Так у картині “Максим Горький на Україні” творець “Буревестника” читає селянам “Кобзар”. А полотно, наповнене біло-рожевим сьєвом троянд, які підкреслюють образ головної героїні, — теж сонячно-трояндовий, має смішну для нашого сучасника назву “Портрет бригадира Кримського ефіроолійного радгоспу “Долина троянд” Віри Репічевої”. Де Ви ніні, Королево трояндового поля?

Ми дивимось тепер на ці полотна, завважуючи в них інші цінності, ніж їх закладала диктаторська епоха. І дяка сильному і совісному таланту, що, не стримувані рамами картин, вибухають динаміти ніжного травневого безу, ті самі троянди і білі бульденежі та маки біля гойдалки з дівчач. Осанна тобі, диктатору Мистецтва!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Валентина ДАВИДЕНКО
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57
Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69
Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301232
Наклад — 20000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

